

Բրիտանոնեայ ԱՅՍԱՆ

ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ ԳԱՐԵԳԻՆ Ա ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻ ԱՌՈՂՋԱԿԱՆ ՎԻՃԱԿԻ ՄԱՍԻՆ

Ն. Ս. Օ. Տ. Տ. Գարեգին Ա Ամենայն Հայոց կաթողիկոսի առողջական վիճակը շարունակում է մնալ ծանր. սակայն՝ կայուն:

Բուժող բժշկի հավաստմամբ, Նորին Սրբության սրտի աշխատանքը եւ արյան ճնշումը նորմայի սահմաններում են:

Վեհափառ Հայրապետը հաղորդակցվում է իրեն շրջապատող հարազատների, խնամատար միաբանների եւ բուժանձնակազմի հետ:

Այս օրերին Ամենայն Հայոց կաթողիկոսը գորակցություն եւ բարի մաղթանքների բազմաթիվ հեռագրեր է ստանում աշխարհի տարբեր անկյուններից: Նորին Սրբությանը հեռագրեր են հղել Քենեթեքի արքեպիսկոպոս Ջորջ Զեբին, հեռագրեր են ստացվել Եկեղեցիների համաշխարհային խորհրդից, միջազգային եւ հայկական այլ կազմակերպություններից:

Հայոց Հայրապետը խոր գոհունակություն է հայտնում բազմաթիվ հավատավոր սրտերից առ Աստված առաքվող աղոթքների, ազնվի ու բարի մաղթանքների համար եւ իր հայրական օրհնությունը բաշխում ամենքին:

ՄԱՍԼԱ ԴԻՎԱՆ
ՄԱՅՐ ԱԹՈՌԻ
25.06.99

ՏԵՂԵԿԱՑՆՈՒՄ Է ՄԱՅՐ ԱԹՈՌԻ ՄԱՍԼՈ ԴԻՎԱՆԸ

ՀՀ ՆԱԽԱԳԱՀՆ ԱՅՑՆԵՆՑՆ ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻՆ

Հունիսի 21-ին՝ Լյուքսեմբուրգ մեկնելուց առաջ, Հայաստանի Հանրապետության նախագահ Ռոբերտ Քոչարյանն այցելեց Ամենայն Հայոց Գարեգին Ա կաթողիկոսին՝ Վեհափառ Հայրապետի օրհնությունը ստանալու եւ Նորին Սրբության առողջական վիճակի մասին տեղեկանալու նպատակով:

ՎԵՀԱՓԱՐ ՀԱՅՐԱՊԵՏՆԻ ԻՐ ՕՐՀՆՈՒԹՅՈՒՆԸ ՏՎԵՅ ԱԶԳԱՅԻՆ ԺՈՂՈՎԻ ՆՈՐԸՆՏԻՐ ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ

Նորին Սրբություն Գարեգին Ա Ամենայն Հայոց կաթողիկոսի օրհնությունն ստանալու նպատակով հունիսի 13-ին Մայր Աթոռ Սրբ. Էջմիածին իր անդամակի այցը կատարեց Հայաստանի Հանրապետության Ազգային ժողովի նորընտիր նախագահ Կարեն Դեմիրճյանը՝ փոխնախագահներ Մկրտչ Բազեյանի եւ Ռուբեն Միրոյանի ուղեկցությամբ:

Հայոց կաթողիկոսը, իր օրհնությունը եւ բարեմաղթանքը տալով Ազգային ժողովի նորընտիր դեկլարանտներին, հույս եւ համոզում հայտնեց, որ նոր Ազգային ժողովը կաշունակի իր օրհնատեղի գործը հայրենի երկրի ամրապնդման համար: Վեհափառ Հայրապետը, նորընտիր նախագահի ուղեկցությամբ հրավիրելով երիտասարդ սերնդի հոգեւոր-բարոյական դաստիարակության

եւ կրթության գործում Եկեղեցու դերին, կարեւորեց եկեղեցի-պետություն կապերի առավել սերտացումը՝ հետագա նոր օրերների ամրագրմամբ:

Պրն. Դեմիրճյանը Վեհափառ Հայրապետին վստահեցրեց, որ ստանձնելով Ազգային ժողովի նախագահի պատասխանատու պաշտոնը՝ կաշխատի ամեն ինչ անել հօգուտ ընդհանուր ազգային շահի:

Հրաժեշտ տալով Վեհափառ Հայրապետին՝ հյուրերը Նորին Սրբությանը մաղթեցին առողջություն եւ բարի ապագան:

ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ ՀԱՅՐԱՊԵՏ ԳԱՐԵԳԻՆ Ա ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻ ԾՆՈՐՀԱՎՈՐԱՔԵՆԵՐԸ ՆՈՐԸՆՏԻՐ ԱԶԳԱՅԻՆ ԺՈՂՈՎԻ ՆԱԽԱԳԱՀ ԿԱՐԵՆ ԴԵՄԻՐՃՅԱՆԻ ԵՒ ՎԱՐՉԱՊԵՏ ՎԱԶԳԵՆ ՍԱՐԳՍՅԱՆԻՆ

Ն. Ս. Օ. Տ. Տ. Գարեգին Ա Ամենայն Հայոց կաթողիկոսը շնորհակալանքներ հայտնեց Նորին Սրբությանը հանձնարված հարգանքների, Նախագահի անձնակազմի անդամներից:

«Մեծաբոլոր նախագահ, Սրտի խոր գոհունակությամբ, ամենապատիվ եւ համուն Ամենայն Հայոց կաթողիկոսության, մեր ողջ հայ ժողովրդի հոգեւոր կենդանության համար՝ Մայր Աթոռ Սրբ. Էջմիածին, ողջունում եւ շնորհակալություն եմ Զեր ընտրությունը՝ որպես նախագահի Հայաստանի Հանրապետության նորընտիր

Ազգային ժողովի:

Աղոթում եմ առ ամենակալող Աստված, որ Զեզի շնորհի բաշխողություն, անսահման իմաստություն եւ ամենակալող Վատահ են, որ Զեր աստվածատու կարողությունները եւ տարիների փորձը կօգնեն Զեզ՝ փառավորապես ի գլուխ հանելու Զեզի վստահված պարտավորությունները հայրենի օրհնատեղի Ազգային ժողովում:

Բյուր օրհնություն մեր քրիստոնեական հավատքի օջախից:

Սր. Էջմիածնից:

Հայրական սիրով եւ հայրապետական օրհնությամբ՝
ԳԱՐԵԳԻՆ Ա
Կաթողիկոս Ամենայն Հայոց»:

Մեկ այլ նամակով Վեհափառ Հայրապետը շնորհավորել է Հայաստանի նոր նշանակված վարչապետ Վազգեն Սարգսյանին: Նամակում մասնավորապես ասվում է.

«Մեծաբոլոր վարչապետ, Սրտի խոր գոհունակությամբ եւ անհուն ուրախությամբ իմացանք Զեր նշանակումը՝ որպես վարչապետ Հայաստանի Հանրապետության:

Այսու հայրապետական գրով, ամենապատիվ եւ համուն Ամենայն Հայոց կաթողիկոսության, Մայր Աթոռի միաբանության եւ Գերազանցի հոգեւոր խորհրդի, ջերմորեն շնորհավորում եմ Զեզ՝ այս նոր բարձրորեն պատասխանատու պաշտոնի կոչվելու առիթով:

Վատահ են, որ Զեր իմաստությունը, արիությանը եւ նվիրվածությանը կանգնեց գերագույն կարելին Հայաստանի պետականության ամրապնդման եւ բարգա-

վածման համար՝ համուն մեր սիրելի ժողովրդի ապահով եւ բարօր կյանքի: Հայաստանյայց Առաքելական Մայր Եկեղեցին, ինչպես միշտ, գործակից կլինի հայրենի կառավարության ազգ եւ երկիր շնանցող ձեռնարկումների:

Հայրական սիրով եւ հայրապետական օրհնությամբ՝
ԳԱՐԵԳԻՆ Ա
Կաթողիկոս Ամենայն Հայոց»:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՎԱՐՉԱՊԵՏ ՍԱՐԳՍՅԱՆԻ ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻ ՕՐՀՆՈՒԹՅՈՒՆԸ

Հունիսի 19-ին Նորին Սրբ. Օմություն Տ. Տ. Գարեգին Ա Ամենայն Հայոց կաթողիկոսին այցելեց Հայաստանի Հանրապետության նոր վարչապետ Վազգեն Սարգսյանը:

Ամենայն Հայոց կաթողիկոսը, հայրապետական օրհնությունը տալով պրն. Սարգսյանին, հայտնեց իր վստահությունը, որ նոր վարչապետը Հայրենիքի խիստ պատասխանատու պաշտոնը իր նվիրվածությամբ ու փորձառությամբ:

«Խորը սիրով եւ սրտով բարձրագույն հաջողություն եմ ցանկանում: Քեզի պետ ունի հայրենիքը: Պետք է հարատևել»,- հայրապետական իր մաղթանքը հայտնեց Վեհափառ Հայրապետը:

Պրն. Սարգսյանը շնորհակալություն եւ առողջությամբ բարի մաղթանքներ հայտնեց Վեհափառ Հայրապետին:

ԿՅԱՆՔԻ ԿՈՉՎԵՅ ՀՈՎՎԱԿԱՆ ԳՈՐԾՈՒՆԵՐՈՒԹՅՈՒՆԸ ՀԱՄԱԿԱՐԳՈՂ ՆՈՐ ԳՐԱՄԵՆՅԱՆԸ

Ս. Ծննդյան տոներից հետո, ակտիվ քարոզչական գործունեություն ծավալելու նպատակով, կաթողիկոսական ընդհանուր փոխանորդ գերաշնորհ Տ. Գարեգին արքեպիս. Ներսիսյանի կողմից կյանքի կոչվեց Հովվական գործունեությունը համակարգող գրասենյակը (ՀԶԳ):

Գրասենյակի գործունեության նպատակն է՝ բեմադրել ծավալել ակտիվ քարոզչություն եւ, որպես քարոզչ-օժանդակողներ, ներգրավել Մայր Աթոռի միաբաններին: Գրասենյակի կողմից կյանքի կոչվեց Հովվական գործունեությունը համակարգող գրասենյակը (ՀԶԳ):

Գրասենյակի գործունեության նպատակն է՝ բեմադրել ծավալել ակտիվ քարոզչություն եւ, որպես քարոզչ-օժանդակողներ, ներգրավել Մայր Աթոռի միաբաններին: Գրասենյակի կողմից կյանքի կոչվեց Հովվական գործունեությունը համակարգող գրասենյակը (ՀԶԳ):

հարաբերության սերտացումը, քարոզչական օրհնական բոլոր միջոցների օգտագործումը եւ հանրակրթական դպրոցներում Հայ Եկեղեցու պատմության եւ քրիստոնեական վարդապետության դասավանդման կազմակերպումը:

Գրասենյակի խնդիրներից մեկն էլ խիստ կարիքավոր ընտանիքների ու օգնություն եւ նպաստ տրամադրելն է:

Ուժերն առավել նպաստակալին օգտագործելու համար կազմակերպվեցին խմբեր, որոնց պայմանականորեն տրվեցին հետևյալ անունները՝ Մայր Աթոռ, Գեղարքայի հոգեւոր ճեմարան, ԶԶԶ, Արարատյան հայրապետական բեմ, Արմավիրի բեմ:

Այս խմբերն ամեն կիրակի քարոզչական աշխատանքներ են ծավալում Արմավիր, Մեծամոր, քաղաքներում, Ջանճիրյա, Սրբաշատ եւ Նոր Արմավիր, Արեւիկ գյուղերում: Տեղերում կազմակերպվում են հանդիպումներ ժողովրդի հետ, նրանց ներկայացվում են Հայ Առաքելական Եկեղեցու պատմությունը, մեր ժողովրդի ավանդությունները, քննարկվում են ժողովրդին հուզող բազմաթիվ հարցեր, բաժանվում հոգեւոր գրականություն՝ Աստվածաշունչ, ԶԶԶ-ի կողմից հրատարակված պարզ, բացատրական բերթոկներ ու գրքույկներ, ինչպես նաեւ այլ հրատարակչությունների կողմից լույս ընծայված գրքեր քե՛ մեծադասակների եւ քե՛ մանուկների համար:

Մարգարե գյուղի եկեղեցում ամեն կիրակի եւ տոն օրերին մատուցվում է Ս. Պատարագ, իսկ մյուս վայրերում, ուր չկան եկեղեցիներ, կատարվում են ժամերգություններ, ընդհանրական աղոթքներ: Քարոզչական նպատակներով ցուցադրվում են հոգեւոր բեմադրված տեսաֆիլմեր: Կազմակերպվում են նաեւ համերգներ Արարատյան հայրապետական բեմի հայրողյան տների գեղարվեստական, երգի-պարի համույթների մասնակցությամբ: Տեղերում ստեղծվում են երգի եւ պարի խմբեր:

Հանդիպումներ են կազմակերպվում նաեւ աղանդավորական տարբեր խմբերի հետ:

Մարգարե իշխանությունների գիտություն եւ անմիջական օգնությունը հանրակրթական դպրոցներում նոր ուսումնական տարվանից կդասավանդվի Հայ Եկեղեցու պատմություն, որը կիրականացվի ԶԶԶ-ի կողմից վերապատրաստված կրոնի շուրջ 45 ուսուցիչ:

Քարոզչական նպատակներով գրասենյակը համագործակցում է նաեւ ԼՂՀ-ի լրատվական միջոցների, հատկապես՝ Արմավիրի «Ալտ» եւ Էջմիածնի «Էջմիածին» հեռուստաընկերությունների, ինչպես նաեւ մարգարեի «Արմավիր» թերթի եւ մարգարեարանի լրատվական բաժնի հետ:

ԱՐՄԱՎԻՐԻ ԹԵՄԻՐ
ԼՐԱՎԱԿԱՆ ԿԵՆՏՐՈՆ

ՎԿԱՅԱԿԱՆՆԵՐԻ ՀԱՆՁՆՈՒՄ ԿԻՐԱԿՆՈՐՅԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆՆԵՐԻ ՇՐՋԱՆԱՎԱՐՏՆԵՐԻՆ

Ժամանակը համընթաց է նրանց համար. ովքեր սպասում են.
Հատ արագ նրանց համար. ովքեր վախենում են.
Խիստ երկար նրանց համար. ովքեր տառապում են.
Խիստ կարճ նրանց համար. ովքեր զվարճանում են.
Իսկ նրանց համար. ովքեր սիրում են, ժամանակը հավերժություն է:

Քրիստոնեական դաստիարակության և քաղաքացիական կենտրոնի վարչիչ-տնօրեն Ս. Վազգեն վրդ. Միդգալսյանի մայիսի 17-ի հրամանագրի համաձայն՝ հունիսի 13-ին ԶԲԻՍ-ի դահլիճում կազմակերպվեց կիրակնօրյա վարժարանների շրջանավարտների վկայականների հանձնման արարողությունը:

ԶԲԻՍ-ի փոխտնօրեն Ջարեհ Կարադյանի րացման խնդրից հետո նրա իսկ ձեռքից կիրակնօրյա վարժարանների 51 շրջանավարտ ստացավ ավարտական վկայական:

Հավատում ենք, որ 51 չափահասներից ամեն մեկը իր հոգում մասնանկի հատկի չափ հավատա ու սեր վերցրեց այն տարիներին, որ անցան կիրակնօ-

րյա դպրոցում: Իսկ այդ հավատն ու սերը տանում են դեպի այն ճշմարտությունը, որ արդեն իսկ չիքը ՀԱՎԵՐՉՈՒԹՅՈՒՆԸ:

Տեղին է հիշել Գարեգին Ա Ամենայն Հայոց Հայրապետի խոսքը՝ ասված 1996 թ. Քրիստոնեական դաստիարակության օրվան նվիրված հանդիսության ժամանակ. «Կրոնը կյանք է: Կյանքի մեջ հաղորդություն է, և այդ հաղորդությունը հավաքական է, ոչ թե անհատական: ...աղբիւր է գազանի, որ ինքը բացարձակ տեղի էլ այս կյանքին: Եթե տեղը չի՝ հի, եւ մյուսներն էլ տեղ զգան, զգաճանքը կլինեն: Եթե այս գաղափարը մեր ազգի գիտակցության մեջ չմտնի, մեր ուսուցումները ծանոթությունների, գիտելիքի սահմաններում կմնան»:

Վկայականների հանձնման արարողությանը հաջորդեց ԶԲԻՍ-ի մշակույթի բաժնի պատրաստած համերգային մասը՝ ԶԲԻՍ-ի մանկական երգչախմբի (խմբավար՝ Ա. Միդգալսյան), ջութակահարների կամերային համույթի և նորակազմ Քառյակի (ղեկավար՝ Փ. Մելիքյան, նվագակցող՝ Մ. Հաննազարյան) մասնակցությամբ:

Մրցադրում ենցնեց Կոմիտասի երգչախմբային ստեղծագործություններից, հայ հոգեւոր երգեր և այլազգի կոմպոզիտորների գործեր:

Տպավորիչ էր Վիվալդիի «Տարվա եղանակները» շարքից մի հատված («Փոքրիկ») ջութակահարների կամերային համույթի կատարմամբ:

Վերջում օրհնության խոսքով հանդես եկավ Ս. Վազգեն վրդ. Միդգալսյանը՝ մասնավորապես նշելով. «Մայր Եկեղեցին հատուկ ուշադրություն է ցուցաբերում մանուկների նկատմամբ: Արդեն չորրորդ տարին է, որ կատարվում է կիրակնօրյա վարժարանների շրջանավարտների վկայականներ հանձնելու արարողությունը, որ նրանց համար դառնում է անմոռանալի իրադարձություն, յուրօրինակ ուղեգիր, որով մտնում են հասուն կյանք՝ որպես քրիստոնեական կրթություն ստացած անձինք»:

ԶԲԻՍ-ի մշակույթի բաժին

ՄԱՆՈՒԿՆԵՐԸ՝ ՈՒՆՏԱՎՈՐ

Ամենրեբել է ուխտագնացության ուսուցողական դեղձ ու դաստիարակական նշանակությունը մանկան կյանքում: Այն նպաստում է և՛ հավատի ամրապնդման ու մոլորմանը, և՛ հայրենիքը եկեղեցիով ճանաչելուն:

Կիրակնօրյա հոգեւոր վարժարաններում ուսումնական տարվաընթացում կազմակերպվում են ուխտագնացություններ:

Հայրենական վայրերի ուխտավոր դարձան «Մրցող Հոփիսիմյան» վարժարանի սաները:

Ահա նրանց Ապարանի Ա. Աստվածածին բազիլիկ եկեղեցում են, որ կատարվել է 4-րդ դարում: Ուխտավորները խորհուրդ են գտնում, խորհուրդ, որ իրողություն է, գալապահ: Նախնայա ձեռքով կատարված եկեղեցում, ասես, նրանց շունչն է գազալվում, նրանց հավատը այդ եկեղեցիով փոխանցվել է մեզ: Ապարանի կրոնի ուսուցանողները շուտով րանք պատմեցին. մինչ զմերի վերականգնումը հավատավոր ժողովուրդը աղոթել է ավերակների մեջ, պատերի տակ թե՛ ձմռանը, թե՛ ամռանը:

Ուխտավորները հասան Սպիտակ: Հիմնադրարեին ղեկավարելու համար Սպիտակ: Հիմնադրարեին ղեկավարելու համար Սպիտակ: Հիմնադրարեին ղեկավարելու համար Սպիտակ:

Սպիտակի եկեղեցում արեղա հայր Ավետիքը պատմում է, որ անգամ եկեղեցու տները որոշվել է աստվածախոսությանը, Աստուծո կամքը:

Հոգեւոր վարժարանի սաները հանձնի անակնկալ մատուցեցին Սպիտակի հավատալիցների՝ ներկայացնելով Հոփիսիմյան կույտի պատմությունը Հայաստանի քրիստոնեական տարիներին:

Հաջորդ օրը հոգեւոր երգչախումբը, այնպես իսկ հազարամյա Բջինի եկեղեցին. կենդանացրեց այն շարժելով բախաձայնի գարմունքն ու իրազմունքը: Ուխտավոր մանուկներն առանց հոգեւորական բացիցի դեպի մոտակա քարտեզներ, որ գտնվում է 7-րդ դ. կառուցված Ա. Սարգիս մատուռը: Նրանք խմանքով մարքեցին արդարապես պատերն ու շրջակայքը:

Ուխտագնացությունն ուղեկցվեց աղոթքի, շարականի, հոգեւոր հարցերի մրցույթ-քանակներով:

Ամենուր հոգեւոր երգ էր ու աղոթքի մրմունջ՝ սկսած երկրաշարժի գոհեղիքի նվիրված հուշահամագնակականից մինչև Բագունի խնամախոսներն ու Փամբակի ափերը: Թող Հայոց աշխարհը լցվի հոգեւոր երգ ու աղոթքով, ինչպես եղել է վաղեմի ժամանակներում:

Փառք Աստծու, որ մատուց սերունդը սկսել է իր հայրենիքը ճանաչել պատկառամբ ու եկեղեցիներով:

Մուսաննա ՄՈՂՅԱՆ

ԿՐՈՆԻ ԴԱՏ

Արարատի մարզի Դիմիտրով գյուղի միջնակարգ դպրոցում կրոնի դաս էր: Այսօր հայրենական պատերազմի դասանկարով մանկան բերանից անկաշխմեղ հեղուկ են մեր հնգյարյակ աղոթքներն ու շարականները: Այսօրվա փորձից գիտի մարդու ծագումն առաջի, գիտի շարի ու բարու հավանությունը մարմին, ճանաչում է Հիսուս Բրիտանիան և Նրա առաքյալներին:

Կրոնի դաս էր, քննականգովա՞րդ դաս: Հնչում էին երգեր, շարականներ ու աղոթքներ, լույսերի տակ փայլում էին քննականգները, պատմվում զրկավաճ Բրիտանիայի կյանքից, նկարագրվում էր քրիստոնեության մտքը Հայաստան:

Դպրոցի տնօրենի՝ արմ. Հայկ Մկրտչյանի և ուսուցչական կազմի աջակցությամբ կազմակերպվեց ուխտագնացություն դեպի Մայր տաճար և Վաղարշապատի մյուս եկեղեցիները: Առաջին համույթումը եղավ ԶԲԻՍ-ի վարչիչ-տնօրեն Ս. Վազգեն

վրդ. Միդգալսյանի հետ: Այս համույթումը մի յուրօրինակ զգացում մեղեցիկ բողոքի:

Ուխտավորները եղան զանազանաբար, որ ամենատպալվորիչը, այնուամենայնիվ, Հայոց տառերն էին: Ուխտագնացությունը ավարտվեց սիրտ ճաշող Մեղանք օրհնվեց Ա. Գալանի վանքի վանահայր Ս. Գուրգեն քահանայի Աշտարակի կողմից: Երեխաներն իրենց ազատ էին գտնում եկեղեցու բակում: Ե՛րեք փոքրուկ էին աստուծու, վանահայրը արգելում էր ասելով. «Ի՞նչ տուն, որ երեխա չլինի, երեխայի ճիշդվի»:

Այ՛, այսօրվա հայ քրիստոնյայի համար Ա. Էջմիածնի Թաթար լեռն է: Այստեղից է հավատքի լույսը ծագում: Յուրաքանչյուր ուխտավոր մի լույս ստացավ և՛ այդ լույսից մի շող էլ տարավ իր տուն:

Արարատի մարզի Դիմիտրով գյուղի միջնակարգ դպրոցի կրոնի ուսուցիչ

ԱՄՄՎԵՐԸ՝ ԿԻՐԱԿՆՈՐՅԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆՆԵՐՈՒՄ

ԶԲԻՍ-ի վարչիչ-տնօրեն հոգեւոր Ս. Վազգեն վարդապետ Միդգալսյանի 1999 թվականի մայիսի 17-ի հրամանագրով մայիսի 31-ից կիրակնօրյա վեց դպրոցներում դադարեցվեցին 98-99 թթ. ուսումնական տարեշրջանի դասերը: Ավարտական դասարանների քննություններն անցկացվելու համար 25-31-ը կազմվեց քննական հանձնակալներ՝ նախագահությամբ հոգեւոր Ս. Ջարեհ արեղա Կարադյանի: Սույն թվականի մայիսի 29-31-ը կիրակնօրյա վարժարանների 1-9-րդ դասարաններում անցկացվեցին ստուգաբանություններ, որոնց արդյունքը գոհացուցիչ էր: Սույն թվականի 29-31-ը ստուգաբանություններն անցկացվեցին կիրակնօրյա դպրոցների 10-րդ դասարանների քննությունները: Այս տարի կիրակնօրյա դպրոց ավարտեց 51 աշակերտ.

1. «Ս. Հոփիսիմյան» - 6 սան,
2. «Ս. Ներսես Շնորհալի» - 7 սան,
3. «Ս. Մեսրոպ Մաշտոց» - 11 սան,
4. «Ս. Աստվածածին» - 4 սան,
5. «Ս. Գրիգոր Լուսավորիչ» - 9 սան,
6. «Ս. Հրեշտակապետ» - 14 սան:

Ավարտական խաղաղության սաների քննական արդյունքները գոհացրին քննող հանձնախմբին: Սույն թվականի հունիսի 1-12-ը կիրակնօրյա վարժարաններում անցկացվեցին տարեկան խնամակալությունները:

Մայիսի 30-ին «Ա. Աստվածածին» կիրակնօրյա վարժարանում տեղի ունեցավ հանդիսություն, որ հայրական

պատգամով հանդես եկավ հոգեւոր Ս. Հայկազուն Ժ. վրդ. Նաչապարյան:

Միջոցառման ընթացքում հնչեցին շարականներ՝ «Ս. Մարիամ Աստվածածին» երգչախմբի կատարմամբ, որի ղեկավարն է Ամահիտ Կիրակոսյանը:

Հունիսի 1-ին «Ս. Հրեշտակապետ» կիրակնօրյա վարժարանում տեղի ունեցավ հանդես, որ հայրական խոսքով հանդես եկավ Ս. Ջարեհ արեղա Կարադյանը: Հանդեսին մասնակցում էր ԶԲԻՍ-ի երգչախումբը՝ գլխավորությամբ Ամնա Միդգալսյանի:

Հունիսի 5-ին «Ս. Հոփիսիմյան» կիրակնօրյա վարժարանում տեղի ունեցավ հանդես, որ հայրական խոսքով հանդես եկավ Ս. Ջարեհ արեղա Կարադյանը: Հանդեսին մերկա էր ԶԲԻՍ-ի մշակույթի բաժնի վարչիչ Ամնա Միդգալսյանը:

Հունիսի 11-ին «Ս. Մեսրոպ Մաշտոց» կիրակնօրյա վարժարանում հանդիսությունից հետո տրվեց սիրտ ճաշ:

Հունիսի 11-ին «Ս. Գրիգոր Լուսավորիչ» վարժարանը ԶԲԻՍ-ի դահլիճում ներկայացրեց ավարտական հանդես: Օրհնության խոսքով հանդես եկավ Ս. Ջարեհ արեղա Կարադյանը: Հանդեսին մերկա էր ԶԲԻՍ-ի մշակույթի բաժնի վարչիչ Ամնա Միդգալսյանը:

Հունիսի 11-ին նույն դահլիճում «Ս. Ներսես Շնորհալի» կիրակնօրյա վարժարանը ներկայացրեց իր միջոցառումը: Հնչեցին շարականներ՝ Հասմիկ Բաբայանի ղեկավարած երգչախմբի կատարմամբ:

Անի ՀԱՆՈՐԱՅԻՆ

ՀՈԳԵՒՈՐԱԿԱՆ ԲԱՆԱԿՈՐ

Մեր թերթի նախորդ համարներից մեկում անդրադարձել ենք քանակային եկեղեցականների հոգեւոր ծառայությանը, այս անգամ մեր գրողներից է Վաչիկ Գրախանի հրամանադատի հոգեւոր խորհրդական Արման արկ. Հակոբյանը:

Շուրջ վեց ամիս է, ինչ հոգեւոր ծառայություն են մատուցում Վաչիկ Գրախանի: Նախ ինչպե՞ս է ընթանում ծառայությունը, եւ երկրորդ՝ այս ամիսների ընթացքում ի՞նչ դժվարություններ են հանդիպել:

Այո, արդեն շուրջ վեց ամիս է, ինչ ծառայում են Վաչարեմ, ծառայությունը շատ սահուն է ընթանում: Մասնաշրջանում հենց առաջին օրից հրամանատար փոխգնդապետ Հովիկ Օհանյանն իր անմիջական աջակցությունն է բերել իմ ամեն մի ձեռնարկում: Եւ ահա հիմնականում փոխգնդապետի շնորհիվ կարող եմ ասել, որ այս ընթացքում ոչ մի խոչընդոտի չեմ հանդիպել: Նույնիսկ համեմել է աշխատել գինյուրների հետ, ունենք աղոթքի ընդհանրական ժամեր, դասաժամեր, որոնց ընթացքում իմենականում փորձում են գինյուրների մեջ սերմանել հայրենասիրության ու եկեղեցասիրության սերմեր, այս կատարում են իմենականում նրանց հայ ժողովուրդի և հայ եկեղեցու պատմությանը հաղորդակից դարձնելու միջոցով, դասերի ընթացքում իմենականում տալիս են հոգեւոր գիտելիքներ, փորձում տեղեկել սիրտ և համբերաշխարհային մթնոլորտ: Լինում են ատմականական գրույցներ, որի ընթացքում շոշափվում են գինյուրների ընտանեկան ու հոգեկան վիճակին վերաբերող հարցեր:

Հայտնի է, որ աղանդավորական տարրեր ներթափանցել է բանակի, ի՞նչ միջոցներ եք ձեռնարկում այդ տեսանկյունից:

Այս աղանդավորական աղետաբեր տարրեր ներթափանցել է հայոց ազգային բանակ, իմ ծառայության սկզբում մեր զորամասում կային ինքն երկուսի վկա և երկու հոգեգալստա: Փոխգնդապետ Հովիկ Օհանյանի հետ համատեղ կազմած ծրագրով սկսեցինք պայքարն աղանդավորության

դեմ (քաղաքացիություն, գրույցներ, խրատներ, ինքնակրթական, առանց ճշման), եւ պտուղները չույժացան:

Աղանդավորները մեծ վնաս են հասցնում բանակին, հաճախ խոտորակում առիթ են հանդիսանում: Օրինակ, երկուսի վկաների կողմից գինյուրները գաղափարներ են շատ ուրիշների համար: Այս երիտասարդներին շատ հեշտ է տարահանող, ցույց տալ ճշմարիտ ուղին, քանի որ շատերի մոտ այդ երեւույթը դեռ չի հասել հոգեկան խանգարվածության, նրանք հեշտությամբ վերադառնում են Հայաստանյայց Առաքելական Եկեղեցու գիրկը:

Հետագայում ի՞նչ ծրագրեր ունեք Ձեր գործունեությունն առավել արդյունավետ կազմակերպելու համար:

Այսօր առաջնային խնդիրներն են գրադարանի ստեղծումն ու մատուցի ինքնուրույն: Գրադարան ստեղծելու համար արդեն որոշակի աշխատանքներ արվել են, սեմյակի ընտրություն մեջ ինձ օգնեց հրամանատարը, իսկ գրքերի ձեռքբերման հարցում իմ աջակցում է Գեորգյան հոգեւոր ճեմարանի փոխտնօրեն հոգեւոր Ս. Բաբկեն արեղա Սալիբյանը:

Իսկ ինչ վերաբերում է մատուցի, արդեն պատրաստ է նախագիծը, հուսով եմ, որ շուտով կսկսվեն չինարարական աշխատանքները, եւ գործառնա կունենան իր աղոթատեղին, այստեղ հոգեւորական (քահանայ) լինելու դեպքում հնարավոր կլինի կատարել ժամերգություններ եւ մատուցել Ա. Պատարա:

Օգտագործելով առիթը՝ ուզում եմ Ներթափանցելու հայտնել Սյունյաց բեմի առաջնորդ գերազմող Ս. Արարիան եպ. Մկրտչյանին, որն իր հայրական սիրով ու գործով ծառայությունն առավել նպաստավոր է դարձնում: Իմ մասնավոր շնորհակալությունը նաեւ պաշտպանությանը նախարարի հոգեւոր խորհրդական Ս. Վրդապետ վրդ. Արարիանյանին եւ հրամանատար փոխգնդապետ Հովիկ Օհանյանին, առանց որոնց մնաճատիկ վերաբերմունքի հնարավոր չէր լինի հասնել այսպիսի շոշափելի հաջողություններին:

Չորսրը վարեց Հրանդ ՆՈՐԱՅԻՆԵՐԸ

Էջը դասրաւսեց
Արթուր դմիր ԿԱՐԱՊԵՏՅԱՆԸ

1500-ԱՄԵԱԿԵՆ 1700-ԱՄԵԱԿ

Աստուածաշունչի հայերեն բարգմանության հազարիինգհարիւրամակի տոնակատարութիւնն մինչև քրիստոնեւեան Հայաստանի պետական կրօն հոգակման հազարօրօրօր ամեակը:

Քրիստոնեւեան Հայաստանի պետական կրօն հոգակման 1700-ամեակի առթիւ նախատեսուած զանազան եւ բազմաթիւ նախաձեռնութեան կարգին իրեն յատուկ տեղ ունի Օշականի Սուրբ Մեսրոպ Մաշտոց դպրատան մէջ կայացող այս գիտաժողովը որո՞ւ ամուսն իսկ «Աստուածաշունչական Հայաստան» մեր սրտերը կը լցեն խնդրութեամբ, այս Աստուած Հնորակալութեամբ եւ մեր երկրին հանդէպ սիրոյ ջերմագին զգացողութեամբ:

1700-ամեակի առթիւ, ճիշտ է, շատ ու շատ ձեռնարկներ ունինք, երեսնի Մայր Տաճարի կառուցումն մինչեւ քառասունակ վկայութիւնը ներդրութիւնը, ուխտատուութիւններ, ցուցահանդէսներ, մշակութային այլազան շարժումներ... բայց այս բոլորին մէջ կը ճշմարեն որ կը պակսի գոտ հոգեւոր, ուստի եւ ես մեծ յոյսով կը նայիմ այս գիտաժողովը, անկէպէտ թէ որ այս գիտաժողովը դարձանկետային հանգանակը ունեցա՞յ մեր ժողովրդի կեանքին եւ խորհուրդներն մէջ, մեր ժողովրդի աշխարհայացքին մէջ, մեր ժողովրդի բարեպաշտութեան մէջ:

Սիւս թէ ինչու իրաւել կ'ուղղեն Ձեզի, որ Աստուածաշունչի հայերեն բարգմանութեան 1500-ամեակը գտնուեցա՞յ մեր ժողովրդի պատմութեան քառուղիներու վրայ, իսկապէս գնահատելու համար Աստուածաշունչն մատենան իբրեւ մեր քրիստոնեական հաւատքի խառնիւրդ, իբրեւ հայ մշակոյթի վեմ, եւ իբրեւ հայ ժողովուրդը ոգեփոխող, յեղաշարժող գերազանց ազգայն:

1913 թ. հայ ժողովուրդը ինք իր մէջ ուժ գտաւ նշելու հայոց գրեթէ զիտի 1500-ամեակը եւ հայկական տպագրութեան 400-ամեակը: Առաջին անգամն էր, որ հայը կը նշէր մշակութային մեծ իրադարձութիւններու դարադարձութիւնը: Բայց խախտման աչքերը կը դիտէին, եւ նոյնիսկ աւանդ, որոնք իբրեւ թէ խնդակից էին հայուն՝ հայ պայքարեցիկ տարերայնօրէն, նոյն այս բաւալաբերուն էին որ դաւեցին անձապաշտութեան եւ պատմութեան մեր ժողովուրդը որ մշակոյթ ունէր, մշակոյթով կը սնէր: Եկաւ 1915 թուականը: Տխուր վարդապետը մը իջաւ հայոց պատմութեան վրայ:

Արարատի շուքին տակ, սակայն, ճղակոտոր ազգի արի զաւակները տէր կանգնեցան իրենց ծակաւ տապալին, եւ 1918 թ. ստեղծեցին Հայաստանի Հանրապետութիւնը, որ վեց դարեւոյ տարւոյնումը մեծ տոյսի աղաղակն էր հայ ժողովրդի: Այդ յորդ տարուներս սակայն հազիւ երկուրորովուս տարուան կեանքն մը յետոյ երբ քիտ վարչակարգը մը իր բարբ դրաւ հայոց կեանքին վրայ:

Եւ ահա, հայ ժողովուրդի կեանքի ամեն յորտուժն օրերուն, էջ միանգնեց հնչեց Հայոց Հայրապետին կանցնել եւ իրաւել մըն էր այդ որ հայը դատաւար իր հաւատքի աւուրեցեւորն, իր պատմութեան, իր անցեալին:

Խորուն Կաթողիկոս երկուս արտառաւ կոնդակներ իրապարհակեց, առաջինը՝ ուղղութեամբ համայն հայութեան, ազգովուս տօնելու համար Աստուածաշունչի հայերեն բարգմանութեան 1500-ամեակը՝ 1934 իոկտեմբերէն 1935 իոկտեմբեր, եւ միւսը՝ յանուն երուսաղէմէն Թորոնթոյ Պատրիարքին, որպէս իր ներկայացուցիչը կազմակերպելու համար այս յոբելեանը գործակցութեամբ Կեդրոնական Յանձնաժողովի մը, որուն պիտի անդամակցէին Սեփ Բանա Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան եւ Կ. Պոլսոյ Պատրիարքութեան ներկայացուցիչները:

Այս 1500-ամեակը ունեցաւ անհնարեցապա յաջողութիւն եւ յանձնարարեց իր կատարեց Ի դարու կէսի հայ մտածողութեան մէջ, եւ

հաստատաբար՝ հայ ոգիին արծարծման մէջ:

Եւ տարբեր չէր կրնայ ըլլալ: Թող տուէր, այստեղ, երեք կէտեր միայն: Նշել, որոնք կրնան բացատրել թէ ինչո՞ւ հայը այնքան սիրով եւ հաւատարմութեամբ ճնշեց այս տօնը:

Սաջիմը՝ ինք, Աստուածաշունչն մատենան իսկ է: Գիրքերու գիրքը: Գիրքը, Աստուծոյ խօսքը: Բայց եթէ բոլոր ժողովուրդներու համար աւտիկա Սուրբ Գիրքն էր, Biblia Sacra-ն էր, մեզի, հայոց համար աւտիկա Աստուածաշունչն էր: Թողու Սաջիմը զայն գործածելու եւ պարագայաբար, մենք Սուրբ Գիրքը կոչեցինք Աստուածաշունչ, եւ հաստատեցին որ Աստուծոյ շունչը կը փչէ անոր էջերն եւ կենդանութիւն կուտայ մեզի:

Երկրորդ՝ Աստուածաշունչը Աստուծոյ խօսքն է, ճիշտ է, բայց միաժամանակ հաւաքական մտածումի, ապրումի, ներշնչումի, բարոյականի աղբիւր էր, մշակոյթի աղբիւր էր, գրականութեան աղբիւր էր եւ բոլոր այն ժողովուրդները, որոնք ունէին իրենց յատուկ մշակոյթը, այդ կը պարտինք Աստուածաշունչին:

Երրորդ, Հայութեան համար Աստուածաշունչի բարգմանութիւնը ունեցաւ անհամեմատ մեծ կարեւորութիւն՝ կրօնական մտքի, հայերեն լեզուի կազմութեան եւ մեր ժողովրդի բարոյական կեանքին վրայ ունեցած առաջնային ազդեցութեամբ:

Սիւս թէ ինչու՞ 1935 թ. հայ ժողովրդը միջնամարտ եւ քրիստոնեւեան կերպով ողջունեց Աստուածաշունչի հայերեն բարգմանութեան 1500-ամեակը: Եւ այդ տօնակատարութեան արձագանքը մենք այսօր ալ կը գտնենք նոյն Թորոնթոյ Պատրիարքի խմբագրած «Յուշարձան Աստուածաշունչի հայերեն բարգմանութեան հազարիինգհարիւրամեակին» եզակի հատորին մէջ, ուր ամփոփու է գեղեցիկ կերպով կը պատմուի յորեմանը:

Ամեն բան գեղեցիկ չէր սակայն: Օրերը իրենց գեղեցիկ չէին, եւ Յոբելեանը նշուեցան բացառապէս հայ Ափիւրի մէջ, քանի Հայաստանի մէջ հնարարող իսկ չէր մտածել այդ մասին: Հայաստանը տոկեւաւ կեանք լուծի տակ էր, եւ տակալէ տակ վերստին չէին անդրադառնար Հայ եկեղեցւոյ եւ հայ մշակոյթի սերտ եւ սեռն յարակցութեան մասին, թող Աստուածաշունչի հայ մշակոյթի վրայ ունեցած ազդեցութեան: Ի վերջոյ՝ իիբրեական Գերմանիան չէր Հայաստանը, որպէսզի մեր ընդհանրութեան տեսմէն թէ ինչպէս երկուրդ Ռայիի մշակոյթի նախարարը՝ Կար. Կիւրեւ, «Նկատելի ուղեւեցումներ» իրաւաւորութիւնը, գործնական Լուրիի բարգմանման Աստուածաշունչը ունեցած էր Գերմանիոյ կրօնական մտքին համար, եւ լեզուի կազմութեան տեսակետով՝ իրաւաւորութեան էր որ այդ թուականը նշուէր Գերմանիոյ դպրոցներուն մէջ: Հայաստանը լուս մնաց 1935-ին, եւ չիմացաւ իսկ իսկուն Կաթողիկոսի Կոնդակին՝ եւ Աստուածաշունչի 1500-ամեակի մասին: Բայց այսօր թերեւ նոյնիսկ Հնորակալութեան պէտք է յայտնել այդ օրերու իշխանութեանը՝ քանի որ չլուրջացան Հայոց Հայրապետի մայրը գէր այդ տարին եւ բողոքին որ իրապարհաւոր իր արքայան Կոնդակը Ափիւրից հայութեան համար...

Հոգեւոր Թորոնթոյ Պատրիարք «Յոբելեանի բարոյականը» խորհրդարանով ուրիշ յորդանակ մը մէջ, իրենց յատուկ կուտ եւ գեղեցիկ տեսարանով, կը վերլուծէ Աստուածաշունչի հայերեն բարգմանութեան 1500-ամեակի առթիւ ցայտուն դարձած մը քանի երեւոյթներ, եւ պատրաստ էր իրաւաւորութեան ծառնեմ մեզի, եւ որոնք կ'ուզենք ներկայացնել Ձեզի:

Այսպէս, ամենին յատկանշական գիծը որ կը բնորոշէ մեր պատմութեան մէջ մեր եւ գեղեցիկ է մը լեզուային եղելութիւնը, սրտառու է մեր այս եղելութիւնը, սրտառու է մեր այս եղելութիւնը գաղափարախօս խորհրդատու այն գաղափարակաւորութեան մէջ, որ ամբողջականութեամբ հանդէպ եկած է Ափիւրից բովանդակ հայութեան մէջ: Այսինքն՝ հայը

ցոյց տուաւ աշխարհին, թէ պիտի հոգեւոր արժեքներու համար զիտ ջարհիւ, զիտ ջարհիւ, եւ թէ կը հաւատարմութեամբ որ «ոչ միայն հաւնի կեցող մարդ» է, թէ հայը հակառակ «ազգային սերը շարունակ արիւնքով անմիաբանութեամբ», ունի միութեան կէտեր, որոնք շուրջ եւ կարեւոր է համայնութիւնը ազգովին, գիրար հասկնալու եւ անցեալի յուշով բաղդատելու համար ներկայիս զգացումը եւ ապագային յոյսը:

Երկրորդ կէտը, որ բուն զգուտն էր էլ մաքուր Ափիւրիցը ոտքի կանգնեցնող այդ խանգարաւորութեան, Կուշակեան Սրբազանի համար ուրիշ ոչինչ է, «եթ ոչ՝ կոնցիքի եւ ազգութեան, եկեղեցւոյ, եւ հայրենիքի զգացումներու անշիւթը միադարձութեամբ ծնունդ առած այն ոգին, դարեւոր ընթացքին միշտ աւելի կուտաւ կոփուած իրաշաւատք այն գործութեան, որ, ինչպէս պատմութիւնը եւ ընթացիկ կեանքի փորձաքննութիւն իսկ յստակօրէն կը ցուցեն, մեր բաղնիքը արդէն եկեղեցւոյ վրայ, մեր տիտուր եւ պատմութեան թուականներու վերեւ ստատուող խորհուրդը եղած է շարունակ» է, իր խորհման վերլուծումն էր յետոյ Թորոնթոյ Պատրիարք կեդրականէ իր այս հաստատումը, յայտնումը, որ ինք կը հաստատէ, որ մեր բարգմանիչ հայերը «մեռնարկեցին հայացեցին Աստուածաշունչը, անմարտաբար բարոյականութեան յաւիտեանակեան այս պատմագիրք», որովհետեւ գիտին, ինքն, որ դարեւոր ի վեր իրենց ազգին մէջ անտարաբանութեամբ քրիստոնեւեան ծիսակերպութեան միայն պիտի կարենար տալ հայ ժողովրդին, եւ կը շարունակէ ժողովրդին լեզուով կարգ մը մօտեցումներ, ըսելով, «եթ խորհինք թէ այս վերջինքին ինչ եղած իրենց սեւեռանմանակ իրաւորութիւնը, կը կարենանք թէ ինչպէս պիտի լինէր անոնց գործը իր բարձրագոյն մէջ: Սիւս թէ քաղաքական կեանքը եւ մշակոյթը չէին կրնար ապրեցնել ժողովրդին մը»:

Երրորդ յատկանշական գիծը, որ երեսնեւ եկած է այդ օրերուն, Ամենայն Հայոց Հայրապետին հանդէպ համայն Ափիւրի կողմէ ցոյց տուած համակերպութեան եւ հնազանդութեան կեցուածքն է՝ «Հրաման ի Տեառն», էքմիաթինն է որ կը պատկուր, հայրենական սրբութեանց հետաստանայ սահմաններէն Սօրը ծայրէն էր կը լսուի:

Չորրորդ հանգանակը՝ հայ յարանմանութեան՝ կաթողիկոսի եւ աւետարանական եկեղեցիներու համերաշխութեան ոգին է, որ ի յայտ կուգայ 1500-ամեակի տօնակատարութեան ընթացքին: Ձեւականութիւններ չկան, կականներ չկան, սկիզբի կազմակերպական հարցեր չկան, բայց իսկ տիրութեան զգացումը, ազգին լուրեան իրապէս պատկանող անմոռանալի եւ անուրաքան իրաւունք մը եւ պատմականութեան մը նոյն առնէ:

Հիմնական կէտը այն է, որ քաղաքական հայեցողութեամբ տարբորշուած հայ բաղաբական կուսակցութիւններ 1500-ամեակի հանդիսութեան մասնակի մէջ եւ այլապէս, ցոյց տուին իրենց յարգանքը եւ սերը, եւ եթէ կարելի է ըսել՝ «հոգեւորական գիտակցութեան» մը ըրին գէր մը միջոցին մոռնալով վեմ ու կիտ, կը պարզեւոր կիրթութիւն գէրեք եւ իրաւաբար ու իրաւորելու համար Յոբելեանը պանծացնելու պարտականութեան:

Եւ վերջապէս, ճշմարտապէս սրտամաղիչ տեսարան դիտաւ մը պարզեւորութեան եւ շատ մը օտարներ այնքան սիրով իր կերպով զգացումն մեզի, թէ իրենց մէջ որքան բարձր է իրենց համարումը մեր ազգին կաւտամբ:

Հիմա, որ մենք ալ կը պատրաստուինք նշելու Քրիստոնեւեան Հայաստանի պետական կրօն հոգակման 1700-ամեակը, ահաւոր պատասխանատուութեան մը առջեւ դրուած եւ զգացմը մենք զնեք-Տօնին եւ մեր տօնին միջեւ բաղդատութիւն չենք կրնար դնել: Եւ մէկ Աստուածաշունչ մատենան հայերեն բարգմանութեան տարեդարձն է, միւսը՝ հայոց աշխարհը:

Խորհին քրիստոնեւեան զագուրկին ընդունելու տարեդարձը: Բայց բաղդատութեան մէջ կրնանք դնել մեր 1935-ին սերունդը: Մեր նուիրապետական Աթոռները, մեր պետութիւնը, մեր ժողովուրդը, ի Հայաստան եւ ի պիտուս աշխարհի: Կրնա՞նք դիմանալ բաղդատութեան: Կրնա՞նք այսօր, երբ արդեն իսկ երեք տարիներու պատրաստութեան շրջանն մը լետուի՝ եւ մեր դարադարձն տակաւին երկու տարի առաջ, կրնա՞նք անկեղծօրէն ըսել, որ մենք պիտի կարենանք պատրաստուի ծնունդ դուրս գալ 1700-ամեակի տօնակատարութիւններէն, կրնա՞նք ըսել որ մեր հոգեւորականութիւնը ջահակիրք եւ այս տօնակատարութեան: Կրնա՞նք ըսել որ բան մը փոխուած է Հայաստանի մէջ, եւ, եթէ 1935-ին մատատուած վարչակարգ մը հազիւ կը հանդիսանար Աստուածաշունչ 1500-ամեակին, այսօրուան ազատ եւ անկախ Հայաստանը ինք անհրաժեշտ կերպով կը մասնակցի այս մեծ տօնին՝ շարունակելով Տրդատ Արքայի գործը՝ Սուրբ Լուսաւորչի կողմէ: Չեմ գիտեմ: Սիւս թէ այն՝ ինչ որ կը տեսնեն, այն ինչ որ կը գտան, ինչի տարակոյսի մէջ կը բողոք, եւ արդեւ եւ մաքուր պիտի չենա՞ն պատմութեան առջեւ, եւ թէ Աստուած պիտի չըսէ՝ ինչի պ. «Մաւ, եթէ, քիւրեք, փարսին»։ Այսինքն՝ չափուեցար, կշռուեցար եւ պակաս գտնուեցար»։ Թող «Աստուածաշունչը եւ Հայաստան» այս համաժողովը կարենայ իսկապէս իր նպատակին հասնիլ, թող որ 1935-ի փորձի ուսումնասիրութիւնը մեր յանձնարարութեան առջեւ դնէ մեզ՝ պատասխանատուութեան անորոշական ընկալումով, եւ թող որ, ազատ Հայաստանի այսօրուան մէջ կեանքին մէջ, կարենայինք ըսել Թորոնթոյ Պատրիարքին հետ, «Լաւ տեսանք կը սրբուի եւ աչքը կը գործաւ, հեռուն մայելով: Մեր կեանքը տաղանքանքնող առօրեայ ճոճին վերեւ եւ կարեւոր ուսումնական ուժ էր որչա՞ փ պիտի ուժեղանար դիտելու եւ դատելու մեր կարողութիւնը, եթէ Յոբելեանին ետքը, դեռ աւանդ մը մեր նախադասը կարենայինք ուղղել Թորոնթոյն առիթնակալ, կարենալու համար պատշաճեցնել իրենց կանոն ու սկսուցը մեր ներկայի պայմաններուն»:

Խոսքը կը փակեն, Հնորակալութիւնը յայտնելով Ամենայն Հայոց Հայրապետին, Ե. Ս. Օ. Տ. Տ. Գարեգին Մուսաբեկ Կաթողիկոսին, որուն կը պարտինք այս գիտաժողովի գումարման տեսիլքը եւ նաեւ իրագործութիւնը: Վեհափառ Հայրապետը քանիցս անգամ, որ կը փափագի այս գիտաժողովին մասնակցի տեսնել Հայաստանի աստուածաբանը, պատմաբանը, լեզուաբանը, գիտնականը, գրաբարագետը, ընթերցաւորը: Եւ այդպէս ալ եղաւ: Այսօր Հայաստան աշխարհին շուրջ 90 մասնագետ կը մասնակցի այս ժողովին: Որոշ հիմատով մը այսօրուան անկախ Հայաստանի պատասխանն է 1935 թ. Հայաստանի դիրքորոշումը:

Բայց կը խորհինք, նաեւ որ Վեհափառ Կաթողիկոսը որ Հայաստանի մտաւորականութիւնը ինք ըստիլ կը պատկարէ 1700-ամեակի սեմին մտածել, գործ եւ գործի իբրեւ մեր ճարգմանեց սերունդը: Թող ուրեմն Աստուած բարի օրեր պարգեւէ մեր սիրեցեալ Հայրապետին, եւ թող որ Վեհափառ Հայրապետը, ինչպէս աշխարհ մը գոյս էր, տեսնէ թէ իր տեսիլքը՝ այս ժողովի մասնակիցներ, հոգեւորականներ եւ աշխարհականներ, կիրքի վերածննդ իրենց մէջ, գաղափարը նախաձեռնարարութեան, ետագը կը չուսնի, եւ թէ ինչպէս՝ անոնց կը ժողովրդականացնեն Աստուածաշունչը, աստուածաշունչի իմաստը հայ ժողովուրդը: (Հասկ, 1966, էջ 84):

Սերոբ Սրբեայ. ԱՇԵՆԱՆ 22. 06. 1999 թ., Օշական
Գիտաժողովի քայման ժամանակ կարողացաւ տուն գիկուցումը մերկայացնել եւ լրագրային տարբերակով, որոշ կրնաւորութիւններով:

«ԱՍՏՎԱԾԱՆԶԱԿԱՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆ»

գիտաժողովի
մասնակիցների ուղերձը
հայ ժողովրդին

Հայ ժողովուրդը ապրում է իր բազմադարյան պատմութեան նշանակալից մի ժամանակահատվածը: Անկախ պետականության վերականգնումը մեր կյանքում հաստատվել են մեր հարաբերություններ, առաջարկվել են մեր խնդիրներ: Փորձով ու շքեղությամբ մեր փոփոխությունների այս դարուն տնտեսական ու ընկերային հիմնահարցերից զատ, զուգահեռ ու դրամացի ավելի հրատապ, հայրաբան առջեւ կանգնած են սեփական ազգային դիմագիծը պահպանման, մեր մարդկանց հոգեմտական քննական զարգացման խնդիրները:

Ազգային-պետական գաղափարախոսության ստեղծման ոչ դուրեք գործընթացներում իրենց անփոխարինելի դերն ունեն Հայ եկեղեցին, հայրենակալ գիտությունն ու մշակույթը, որոնք ներկայացուցիչներն այսօր, ի մի մտքով Օշականի վրա: Մետուլ Մաշտոց դպրատանը, Ամենայն Հայոց կաթողիկոս Ե. Օ. Տ. Տ. Գարեգին Ա-ի բարձր հովանավորությամբ եւ օրհնությամբ մասնակցող եղան «Աստվածաշունչական Հայաստան» միջազգային գիտաժողովը:

Գիտաժողովի ընթացքում արծարծվեցին Հայ եկեղեցու, հայագիտության, արվեստի եւ մշակույթի բազմաթիվ հարցեր: Անկեղծ ու ճշմարիտ էր մեր ձգտումը՝ արժեւորել հայ ժողովրդի ներդրումը համադարակային մշակույթի գանձարանում, քննել պատմական մեջքի եւ գալիք ժամանակների նրա առաքելության իմաստաբան ման խնդիրները:

Ուզում ենք հավատալ, որ Քրիստոնեւեան Հայաստանում պետական կրօն հոգակման 1700-ամեակի առթիւ նախատեսված միջոցառումների շարքում այս գիտաժողովը կարեւոր նշանակություն կունենա մեր ժողովրդի համայնքում եւ նրա հավաքական աշխարհայացքի ամրապնդման գործում: Այն երեսնակի պահից ի վեր, երբ հայ ժողովուրդը, հայոց բարքայի ու կարողության գլխավորությամբ, դիմավորեց հայ գրեթէ ստեղծող սր. Մետուլ Մաշտոցին, Աստվածաշունչը հայ լեզվով խոսեց մեր ժողովրդի սրտի ու հոգու հետ:

Այսօր՝ քրիստոնեւեան մեծ տօնին նախաշնորհ, այլ է իրողությունը. անկախ պետականության գոյությունը խորին գոհունակությամբ, միեւնոյն ժամանակ ամուր կստախորիւն է մերշնչում, որ համեմբ նրա Հայ Առաքելական Սուրբ Եկեղեցին, հայ աղական եւ տեղեւորագործական միտքը ունեն անփոխարինելի աստուր եւ հովանավոր: Կատախ ենք, որ Աստվածաշունչն մտայնող, այսօր էլ հասկալաւ, ի գործու ե կենարար ազդեցություն գործելու մայ մարդու կամքի վրա, իր պետության հզորությունը կենտուղ մեր ժողովրդին մոել հայրենակներ արարումներին: Ուրեմն թող իրականությունը դառնա մեր Հովակալեան: Ամենայն Հայոց կաթողիկոս Ե. Օ. Տ. Տ. Գարեգին Ա-ի պատգամը, որ մեզանցի յուրաքանչյուրը, արժանի լինելով Թորոնթոյն առիթնակալ, ամրապնդեց մեր միջոցով Թորոնթոյն սերունդը եւ իրաւաւորութեան ծառնեմ մեզի, եւ որոնք կ'ուզենք ներկայացնել Ձեզի:

Քրիստոնեւեան ջահը անուրել ինքն իր՝ Փրկչի ծնեթիւղ, ահա արդեն շուրջ 2000 տարի հայ ժողովուրդն այն տանում է իսկաւորչին դարելու, տառապանքների ու ցավերի միջով: Որպէս քրիստոնյա հնազանդ ազգ՝ մա այդ տուր առաքելութեան տերն է՝ նաեւ այսօր: Մարքեմը, ուրեմն, որ Քրիստոնեւեան քվակաւորութեան երրորդ հաւաքարանակը նրա համար բացվել պայմաւ արշաւանով, եւ Տիրու անապարազի Լույսը նրա մշակույթն ուղեկցի ինչի դեպի հովանավորութեան տանող իր ճանապարհին: Ամեն:

ԽՈՐԺ

ԼՈՒՐԵՐ ԱՐՄԱԿԻՐԻ ԹԵՄՑ

Արմավիրի բնոր կազմավորվել է 1996 թվականին՝ Գարեգին Ա Ամենայն Հայոց կաթողիկոսի հատուկ պաշտոնագրով: Խոսելով բնի չորս-պայս պատմության մասին՝ կարելի է ասել, որ այսօր շատ բան է փոխվել այնտեղ: Փողոցաբլի, քայքայված են ճոճող խարամները: Հանրակրթական, ինչպես նաև կիրառական ոլորտներում կրոն դասավանդելու նպատակով, Քրիստոնեական քաղաքացիական և դատախազական կրթությունների շանթերով, վերապատրաստման դասընթացներ անցան բազմաթիվ ուսուցիչ-ուսուցչուհիներ:

Թեև գործունեության ակտիվացման մասին է խոսում նաև լրատվական բաժնի ստեղծումը, որի առաջին ընդարձակ հաղորդագրությունը ներկայացնում ենք ստորև:

ՈՒՍՏԱՎՈՐՆԵՐ ԳԵՂԻ ԽՈՐ ՎԵՐԵՎ

Հունիսի 5-ին՝ շաբաթ օրը, Հայաստանյայց Առաքելական Սուրբ Եկեղեցին մեծ շուրջով կազմակերպեց Սուրբ Գրիգոր Լուսավորչի երկ և վերաբերյալ տոնը: Մարդասեր իր հոգի վերադարձնող հոգևորականությամբ, Հայաստանյայցների հոռ թաղությունը եկել էր ներկա գտնվելու մատուցվող Սուրբ և Ամենա Պատարագին: Ուխտավորաբար խոր վերադարձ էր եկել նաև Նոր Արմավիրի և Մրգաշատ գյուղերի մոտ 50 հավատացյալ սիրո ու խոնարհության աղոթք առաքելու և Քարծղայր, իսկայնու մեր հավատ հոր՝ Սուրբ Գրիգոր Լուսավորչի բարեխոսությունը:

Ուխտավորները նաև արժանացան Մեծ Սրբի շնորհաբաշխ Աջը համբարելուն: Ասեմ, որ երկար դեպքումներին հետո, ք վերջը, Մայր Աթոռ Սբ. Եկեղեցիում Ս. Գրիգոր Լուսավորչի Այն առաջին անգամ էր դուրս տարվում Մայրավանդին: Հավատ Սուրբ Պատարագին՝ հոգեւորականաց դասը բախորդով ուրաքեք Սուրբ Այն եկեղեցի գալիք, որ և տեղի ունեցավ անդատան, իսկ վերջում՝ աջահամբույր:

Այս ուխտավորների խումբն ուղղվելով դեպ Էջմիածին՝ Արշալույս գյուղի մոտ գտնվող Սուրբ Կարապետ ուխտատեղին: Այստեղ եւս նրանք իրենց աղոթքն առաքելու ևս Աստված: Վերջում տեղի ունեցավ սիրո ճաշ:

ՍՈՒՐԵ ՊԱՏԱՐԱԳ՝ ԱՐԱՐԱՍԵՆՑԻՍՈՒ Ս. ԱՍՏՎԱՐՆԵՐԻ ԵԿԵՂԵՏՈՒՄ

Վեցը հունիսի՝ կիրակի, տոն Կաթողիկոս Սուրբ Էջմիածին: Այդ օրը ինչպես Սուրբ տոմարում, այնպես էլ Հայաստանյայց առաքելական բոլոր եկեղեցիներում մատուցվեց օրվա խորհուրդը ղեկավարող Սուրբ և Ամենա Պատարագ:

Սուրբ Պատարագ մատուցվեց նաև Արմավիրի մարզի Բաժնակաշատ գյուղի Սուրբ Աստվածածին եկեղեցում: Օրվա պատարագին ու բարոյություն էր արժանապատիվ Ս. Արքայի բաժանա խորհուրդը:

Պատարագի տեղ հայրը, դիմելով ներկա հավատացյալներին, նախ հանգամանակի ներկայացրեց տոնի պատմությունը, ապա իր խոսքն ամփոփեց օրվա պատարագով խորհուրդներով ու հորդորներով, որոնք այնքան անհրաժեշտ են քրիստոնեական կյանքով ապրելու համար:

ԱՍՏՎԱՐՆԵՐԻ ՀԱՐԿՈՒԹԱՅԻՆՆԵՐԻ ԿԻՐԱԿՆԵՐՈՒՄ ՎԵՐԱԲԵՐՆԵՐՈՒՄ

Ս. ԱՍՏՎԱՐՆԵՐԻ ԿԻՐԱԿՆԵՐՈՒՄ ՎԵՐԱԲԵՐՆԵՐՈՒՄ

Արմավիր քաղաքի մշակույթի պալատի մարդաշատ դահլիճում տեղի ունեցավ քաղաքի Սուրբ Աս-

տվածածին՝ կիրակնօրյա վարժարանի տարեկան հանդեսը (տնօրեն՝ Գ. Վարդանյան, կազմակերպիչներ՝ Ա. Սիմոնյան, Ռ. Հարությունյան, խմբավար՝ Գ. Կնյազյան), որին ներկա էին Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածնից ժամանած բարձրաստիճան հոգևորականներ, ծնողներ, մեծաթիվ հյուրեր: Մոտ մեկ ժամ տևողությամբ հանդիսությունը կրում էր «Քրիստոնեությունը 1700-ամյա լուսավոր կյանքով» խորագիրը և իննգ թվանշանով ներառում էր Աստուծո ու Աստվածաշնչի, հայոց առաջին լուսավորիչների՝ Սուրբ Թադևոսի և Սուրբ Քարոզողի մասին առաջնությունը, մեր հավատ հոր՝ Սուրբ Գրիգոր Լուսավորչի և Սուրբ Էջմիածնի, ինչպես նաև Հայոց հիմնադրող երկրի, նրա փառապանծ գավակների ու մետրոպոլիտանայրերին փառաբանությունը:

Վերջում ներկաներին, աշակերտությունը և ուսուցչական կազմին՝ իր օրհնության խոսքը հղեց Մայր Աթոռի «Էջմիածին» պաշտոնական ամսագրի խմբագրի պաշտոնականատար՝ հոգեւորնի Ս. Արչակ արեղա Խաչատրյանը:

ՄԵՏԵՐՈՒՐ «Ս. ԳՐԻԳՐ ԼՈՒՍԱՎՈՐՉ» ՎԵՐԱԲԵՐՆԵՐՈՒՄ

Քիչ ուշ Մեծամորի մշակույթի պալատի գեղեցիկ դահլիճում տեղի ունեցավ նաև «Սուրբ Գրիգոր Լուսավորչի» կիրակնօրյա վարժարանի տարեկանի հանդիսությունը (կազմակերպիչներ՝ Ռ. Գիմոնյան, Ն. Հակոբյան), որը մույնվազ անգամ տոնական քարձը մրցույթներով: Այն էլ ավելի կարեւորվեց վարժարանի ավարտական դասարանի՝ թվով տասնմեկ անների խոսքով, ինչպես նաև նրանց հասցեին ինչպես քաղաքացիների:

Սաներին բարեմաղարների խոսք ասաց դպրոցի տնօրեն Ենոք Հայրապետյանը:

Առավել տպավորչ ու սրտանշան էին Արմավիրի բնի առաջնորդական փոխանորդ հոգեւորնի Ս. Արչակ արեղա Սանոյանի՝ տասնմեկ ընթացիկների ուղղված քարի երրի խոսքերը:

ԻՐ ՀՅՈՒՄՈՐԻՍՏԱՆԻ ԳՐԱԿՆԵՐ ԲԱՆԵՑ ԱՐՄԻՏԵՆ ԳՅՈՒՂԻ ԵԿԵՂԵՏԻ

Հունիսի 10-ը երկար կնմա Արտիմետ (Էջմիածին) գյուղի բնակչության հիշողությունը մնջ: Այդ օրն առաջին անգամ, 70-ամյա ընդմիջումից հետո, գյուղի հավատացյալ ժողովրդի առջև իր ժամերը քայքայ Սուրբ Աստվածածին եկեղեցին: Մեծաթիվ հավատացյալներ էին եկել ներկա գտնվելու ծիսական անորակի արարողությանը՝ երեկոյան ժամերգությամբ, որին մասնակցում էին Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածնից ժամանած հոգևորականները՝ Արմավիրի բնի առաջնորդ հոգեւորնի Ս. Արչակ արեղա Սանոյանի գլխավորությամբ:

Հավատը ժամերգության՝ ներկա հավատացյալներին իր օրհնության խոսքը հղեց հոգեւորնի հայր տուրը: Հոգևորականությունը ներկաներին ուրախաբար առիթով՝ հայր Արչակը ճեշեց, որ առավել ուրախվի կիսի այն հանգամանքը, երբ Աստուծո հովանավորությամբ՝ մշտապես մարդաշատ լինի այն եկեղեցին, ուր ներկա գտնվողները կան՝ իրենց աղոթքն առաքելու ևս Քարծղայրը:

Իր ուրախությունը համազգայնացրեցին հետ կիսեց նաև Գարսեան Դավադյանը, որ իր որդիներին հետ համատեղ է կառուցել եկեղեցին ու մշտապես հոգ տարել՝ կանգուն պահելու համար:

Ներկաներին շնորհավորանքի խոսք ասաց նաև գյուղապետ Զավեն Սիրադանյանը:

Այս ամենը միասին աղոթեցին Գարեգին Ա Վեհապատ Հայրապետի շուտափույթ ապաքինման համար:

Հոգևոր արարողությունն ավարտվեց Դահպանիչով և Տերունական աղոթքի երգչություններով:

Վերջում ներկաներին բաժանվե-

ցին բերքոմներ և փոքրիկ աղոթա-գրքներ:

ՍՈՒՐԵ ՊԱՏԱՐԱԳ՝ ՆՈՐ ԱՐՄԱՎԻՐ ԳՅՈՒՂԻՈՒՄ

Տեղի բնակիչների համար քաջանիշ մի իրադարձություն էր Արմավիրի մարզի Նոր Արմավիր գյուղում հունիսի 13-ին մատուցված Սուրբ և Ամենա Պատարագը, որին ներկա էին գյուղի համարյա ողջ բնակչությունը, մեծաթիվ հյուրեր շրջակա գյուղերից և մարզկենտրոնից:

Ս. Պատարագ մատուցվեց մշակույթի տանը: Օրվա պատարագին ու բարոյություն էր Արմավիրի բնի առաջնորդական փոխանորդ հոգեւորնի Ս. Արչակ արեղա Սանոյանը:

Հաջորդ բնարան ընդունվելով «Ես եմ կենաց հացը...» (Հովհ., 2, 35)՝ հոգեւորնի հայր տուրը, «Հայր մեք» առաջ դիմելով ներկա հավատացյալ ժողովրդին, կարեւորեց ճշմարիտ Կենաց Հացի՝ Հիսուս Քրիստոսի կենցանգարար և լուսատու պատկերների կատարումը, մեր Տիրոջ նախաճշատ լույսի ճանապարհով ընթանալը, որը բնի ղեկավարին էլ ու տառակտու, ապակյա քաղցր էլ ու բաշտելի: Նաև ուրախությամբ մեք, որ կամայկամայ վեր է բարձրանում անհավատության քողը տեղը զիջելով Կենաց Հացին, Կենաց Լույսին և Կենաց Աղին: Վկան՝ ներկաների հոռ թագմությունը:

Հավատ Սուրբ Պատարագի՝ իրենց ուրախ երգ ու պարով, ասմունքով հավաքվածներին մեծ ուրախությամբ ապագեցեց Նոր Արմավիր գյուղի պաշտոնական եղգի-պարի համույթը, որի հովանավորն է Արմավիրի բնի:

ԱՍՏՎԱՐՆԵՐԻ ՈՒՍՏԱՎՈՐՆԵՐԻ ԿԻՐԱԿՆԵՐՈՒՄ Ս. ՄԻՐԱՍՈՒԹՅՈՒՆ

Հունիսի 13-ն անմոռանալի հիշողություններ բողեց նաև Արմավիրի «Ս. Մարիամ Աստվածածին» և Սիմոնի «Ս. Գրիգոր Լուսավորչի» կիրակնօրյա վարժարանների կրտսեր դասարանների սաների հիշողությունը մնջ:

Թվով 60 անց, ուսուցչական կազմով, ամսվերջի ուխտագնացության մեկնեց Էջմիածին քաղաքի և շրջակայքի եկեղեցիները, եղավ Ձկաքորդի տաճարում, վաղ քիմ ծաղուղ, երգ ու պարով համենց միասին անցկացրած ժամերը, իսկ վերջում այցելեց քաղաքի Ս. Մարիամ Աստվածածին եկեղեցի, ուր և տեղի ունեցավ Ս. Մկրտության խորխորհուրդ արարողությունը:

Չեռաճ արժանապատիվ Ս. Մկրտության Բաժնակաշատի Հայաստանյայց Առաքելական Սուրբ Եկեղեցու ավագանից կրկին ճեշեց և մեր Տիրոջ՝ Հիսուս Քրիստոսի որդեգիր դարձավ թվով 13 սան:

Սուրբ խորխորհուրդ արարողությունը ընդհատվեց պատական կրոնի հանգամանակ 1700-ամյակի շրջանակներում անցկացված դրամահավաքման արարող, որի նպատակը քաղաքում Ս. Ամենավրդիկ եկեղեցու կառուցումն էր:

Նախ ասեմ, որ այն կազմակերպվել էր՝ համաճան Արմավիրի բնի առաջնորդական փոխանորդ հոգեւորնի Ս. Արչակ արեղա Սանոյանի՝ այսինքն թվականի 18-ի իրամանի:

ՆՈՐ ԱՐՄԱՎԻՐ ԳՅՈՒՂԻՈՒՄ «ԿԱՐՆԵՐ»

Արմավիրի բնի նախաձեռնությամբ կյանքի կոչվեց մարզային «Կարնեթ» հոգևոր հաղորդաշարը, որի նպատակն էր ուղղորդել երիտասարդներին հոգեւոր սնունդ փոխանցելն է:

Անդրանիկ հաղորդումն սկսվեց կարողիկոսական ընդհանուր փոխանորդ գերագորնի Ս. Գարեգին արքեպիս. Ներսիսյանի օրհնության խոսքով, որում ասվում էր.

«Ուրախությամբ իմացանք, որ Արմավիրի մարզում ստեղծվում է մի նոր հաղորդաշար՝ «Կարնեթ» անունով: Հոգևորականներ ենք նախաձեռ-

նող խմբին և մաղթում հաջողություններ և նորանոր ճեշակներներ՝ իրենց գործունեության մնջ: Այստեղ ենք, որ նախաձեռնող խումբը պատահականորեն չի ընտրել «Կարնեթ» անունը, որ կապ է ներդրանակություն էլ տեսնում իր առաքելության և հաղորդաշարի խորագրի միջև, այսինքն՝ ինչպես կարնեթը լուսավորում և ցրում է խավարը մարդկային կյանքից, այնպես էլ այս հաղորդաշարը պիտի լուսավորի մարդկանց միտքն ու հոգին, պիտի նրանց հաղորդ դարձնի հայրենական մեր կյանքի իրադարձություններին՝ հոգեւոր, կրոնական, եկեղեցական, կրթական, մշակութային: քաղաքական և տնտեսական ասպարեզներում: Կարծում ենք, որ հաղորդաշարը պիտի ունենա իր նախաձեռնողի ունեցնողները, որոնք պիտի աստար կանգնեն, ըստ ամենայնի պիտի աջակցեն, որպեսզի այս նախաձեռնությունը կյանք և հարստություն ունենա: Իսկ մենք բերում ենք մեր օրհնությունն ու բարեմաղարները մեք, սիրելի՛ աշխատակիցներ մեր «Կարնեթ» հաղորդաշարի, սիրելի՛ ժողովրդիստեղծ, որպեսզի կարողանա խոսեմություն, իմաստասեր և հմուտությամբ լուսարանել մեր կյանքը, կրթել մեր ժողովրդի գավակներին և զինել նրանց կյանքի համար, հայրենիքի և մեր Մայր Եկեղեցու համար՝ անհրաժեշտ գիտելիքներով արժանաբեր գավակները դարձնելու մեր նախնայ, մեր սրբազան հայրերի: Թող Աստված օրհնի՛ ձեր ճանապարհը և միշտ դարձնի այն լուսավոր ու բազմաբերդուն:

Նորաստեղծ հաղորդաշարին բարի երրի իր խոսքը հղեց նաև Արմավիրի բնի առաջնորդական փոխանորդ հոգեւորնի Ս. Արչակ արեղա Սանոյանը:

Շարաքական երկու անգամ՝ երեքշաբթի և ուրբաթ օրերին, երեք հեռաձայնով հաղորդաշարը պարբերաբար անդադարաւորում է Հայաստանյայց Առաքելական Սուրբ Եկեղեցու դավանանքին, ծիսագիտությանը:

«Մեր նախաձեռն» էլում բարձրաստիճան հոգևորականները պատասխանում են ունեցնողն հուզող հարցերին:

Հաղորդաշարն ունի նաև լրատվական բաժին, ուր տեղ և գտնվում Արմավիրի բնի մի կազմակերպիչը հոգեւոր միջոցառումների, գրական, գեղարվեստական, ինչպես նաև պրոպագանդա հանդիսությունների արձագանքները, համապատասխան հայտարարությունները:

ԳՐԱՄԱՎՈՐՆԵՐ ՄԻՐԱՍՈՒՄ՝ ԱՐՄԱՎԻՐ ԳՅՈՒՂԻՈՒՄ

Գեղեցիկ և մեծախաղիչ մի նախաձեռնություն էր հունիսի 15-ին Արմավիր քաղաքում Հայաստանում ընդհատված պատական կրոնի հանգամանակ 1700-ամյակի շրջանակներում անցկացված դրամահավաքման արարող, որի նպատակը քաղաքում Ս. Ամենավրդիկ եկեղեցու կառուցումն էր:

Նախ ասեմ, որ այն կազմակերպվել էր՝ համաճան Արմավիրի բնի առաջնորդական փոխանորդ հոգեւորնի Ս. Արչակ արեղա Սանոյանի՝ այսինքն թվականի 18-ի իրամանի:

Այդ իսկ պատմությունը հունիսի 15-ին ստեղծվեց նախաձեռնող խումբ: Ընթացիկ ճիստերից մեկի ժամանակ ընտրվեց ղեկավար մարմինը: Համաճանապահական ընտրվեցին Ս. Արչակ արեղա Սանոյանի և Սուրբ Գրիգոր Լուսավորչի անվան ոլորտի տնօրեն Լրամ Խաչատրյանը, իսկ առեմաղարի՝ Ույն դպրոցի ուսուցչուհի Լիլիթ Այվազյանը:

Հայ Աղոթքանի՝ Արմավիրի մասնաճյուղում քաղվեցին նաև հաշվեհամարները (Հայաստանի Հանրապետության դրամով փոխանցում կատարելու համար՝ 142.330.079.146, տարաբանով՝ 142.330.079.161), ուր իրենց համատեղ ներդրումներով փոխանցեցին և դեռ շարունակում են փոխանցել հավատավոր հայորդիները:

Միջոցառումը, որ բաղկացած էր երկու բաժնից, սկսվեց առավոտյան ժամը 11.45-ին՝ Ս. Գրիգոր Լուսավորչի անվան թիվ 9 միջնակարգ դպրոցում: Հենց այստեղ, որովհետև մարզում այն դեռևս միակ դպրոցն է, ուր պաշտոնապես, դասագրքակալ անցնում են Հայ Եկեղեցու պատմությունը առարկան: Ներկա ներկաների թվում էին հոգևորականներ, մարզային և տեղական իշխանությունների ներկայացուցիչներ, դպրոցի տնօրենությունը, ուսուցչական կազմը, ծնողներ, հյուրեր, բարձր դասարանների աշակերտներ: Միջոցառումը լուսարանում էին մարզային լրատվամիջոցները, ինչպես նաև Ազգային առաջին:

Դրամահավաքման արարողը բաղկացեց Տերունիկյան հաղորդով, ապա ներկաներին օրվա խորհուրդով ու կարեւորություններ մեկնեց Արմավիրի բնի առաջնորդական փոխանորդ հոգեւորնի Ս. Արչակ արեղա Սանոյանը:

Աշակերտների կողմից ներկայացված գրական-գեղարվեստական հայտագիրը մի գեղեցիկ ակնարկ էր, ուր վարպետներն ներկայացված էին թրիստությունում մոտոր Հայաստան, Ս. առաքյալները և Ս. կույսերի նախախոսությունը, Ս. Գրիգոր Լուսավորչի շարաքանքները, Խոր Վիրապում անցկացրած տարիները, գրերի գյուտը, հայ ժողովրդի դեղերումները կյանքի բառություններով՝ անցյալ դարերից մինչև արդարյան ազատամարտ:

Այնուհետև՝ հակիրճ խոսքից հետո, առաջին ներդրումն ուսուցչական կազմի անունից կատարեց դպրոցի տնօրեն Լրամ Խաչատրյանը:

Միջոցառման առաջին մասը, որ ավարտվեց 14.30-ին, շարունակվեց հանգրվային գեղեցիկ ծրագրով, որը մեջընդմեջ ընդհատվում էր ելույթներով և նկարավորություններով՝ բարձրաճանկ հայտարարությամբ:

Օրվա երկրորդ կեսին՝ կարճատև ընդմիջումից հետո, մարաբունը շարունակվեց քաղաքի հրապարակում: Այն առավել հրապարչի անցկացնելու համար Արմավիր էին ժամանել Արարաշատյան հայրապետական բնի հայորդյալ տներին գեղարվեստական համույթները:

Մոտ չորս մեծ տեսած ծրագրի ընթացքում ելույթներ ունեցան Արարիկի հայորդյալ տան «Սեւան» մանկական պարային զեղեկավար մշակույթի վաստակավոր գործիչ Բորիս Գեորգյանը և «Ալյուն» ազգապահպան եղգի-պարի (զեղ. ղեկավար՝ Հարություն Փանոսյան) համույթները, Մայրաքաղաքի հայորդյալ տան փոխային նվագախումբը (զեղ. ղեկավար՝ Տիգրան Սարգսյան), Նոր Նորից հայորդյալ տան «Անդրանիկ» պարային (զեղ. ղեկավար՝ Թերեզա Գալստյան), «Հայկազուն» ազգապահպան եղգի-պարի (զեղ. ղեկավար՝ Գայանե Գրիգորյան), ինչպես նաև «Նորթ» կոլեկտիվը (զեղ. ղեկավար՝ Գեորգ Գիմոսյան) համույթները:

Մարաբունը շարունակվեց մինչև ժամը 22.00-ը: Այդ ընթացքում ելույթներ ունեցան 9 միջնակարգ դպրոցի աշակերտուհիներ Տարսիկի և Լիլիթ Պարությունները՝ իրենց եղբոր հետ, ինչպես նաև հրապարակ եկած մեծաթիվ մանուկներ:

Ուշ երեկոյան քաղվեց գանձանակը: Հավաքված ընդհանուր գումարը կազմում էր մոտ 175.000 դրամ:

Թեև այնքան էլ մեծ չէր հավաքված գումարը, սակայն կարելի էր այն էր, որ ղրկեց մեծ գործի նույնքան կարեւոր առաջին քայլը: Արմավիրցին հասկացավ, որ ք վերջը հասել է այն պահը, երբ սեփական ձեռքերով պետք է դիր իր հավատունի վեր, որպեսզի այսօրվա մանուկը, քայլ քայլիս հասուն քաղաքացին տարակուսանքով չնայի հարազատ գավակի աշխերին ու երկմունքի, քե՛հ՛ն է պատասխանելու մանուկ հոգույց թխած անկեղծ ու պարզ հարցին. «Ինչո՞ւ մենք էլ մեր քաղաքում չունենք մեր եկեղեցին»:

ԱՐՄԱՎԻՐ ԳՅՈՒՂԻՈՒՄ ԼՐԱՏՎԱԿԱՆ ԿԵՆՏՐՈՆ

Արմավիր քաղաքի մշակույթի պալատի մարդաշատ դահլիճում տեղի ունեցավ քաղաքի Սուրբ Աս-

ՆՈՐ ԽՈՐԱԳԻՐ

ԷԶԵՐ ՀԱՅ ԵԿԵՂԵՑՈՒ ՊԱՏՄՈՒԹՅՈՒՆԻՑ

«Հայ եկեղեցու պատմություն» դասագրքի Ա մասը (սկզբից մինչև 1441 թ.) պարկազան է ապրկում ժառանգության դուկորդ Տ. Շահինի կալ. Պրոքորյանի գրչին: Այն, որպես ճանաչողական դասագրքի, հրատարակվել է 1990-ին և մինչև այժմ երեք վերահրատարակություն ունեցել, որոնցից վերջինը 1998-ին՝ Ս. Էջմիածնի Քրիստոնեական դաստիարակության և քաղաքացիական կենտրոնի կողմից իրեն համընդհանուր ուսումնառչին 9-րդ դարվա համար «Կրոնի դասագիրք»՝ Այն պարտադրվում է դասագրքի Բ մասը, որը շարունակում է ամբողջացվել է ԲԶԲԿ-ի կողմից մշակված կրոնի դասավորման ուսումնական ծրագիրը:

Սյուրի պարբերաբար մեր ընթերցողների ուշադրությանը կենթարկվում է Հայ եկեղեցու պատմության առանձին կարևոր դրվագները, որոնք, կարծում ենք, կհետաքրքրեն ինչպես կրոնի ուսուցիչներին, այնպես էլ մեր եկեղեցու հավատացյալներին:

ԿԵՆՈՒՂԱԿԱՆԱՆ ԱՌՈՒԻ ՎԵՐԱՀԱՅՏԱՆՈՒՄԸ ՍՈՒՐԻ ԷԶՄԻԱԾՆՈՒՄ 1441 Թ.

Հայ Առաքելական Սուրբ Եկեղեցու պատմության մեր շրջանը սկսվում է 1441 թվականի բախտորոշ իրադարձությամբ, երբ կաթողիկոսական արքայ Կիլիկիայից վերադարձավ իր նախնական վայրը՝ Վարդաշապատի Ս. Էջմիածին:

ա. Արքայի փոխարժան նախապայմանները

1375-ին մայրաքաղաք Սոսի գրավմամբ երբ Կիլիկիայի վերջին թագավոր Լեւոն Զ-ի գերեզմարմամբ վերջ գտավ Կիլիկիայի հայկական պետությունը: Կաթողիկոսական արքայ Սալուսթիանե մեռավ Սաուն, սակայն Կիլիկիայի հայության զգալի մասի արտագաղթի երկրի ճանձնադրական կառավարիչներին հայաստանյանությունների հետեւանքով նրա դերը խիստ թուլացավ:

Ժե դարի սկզբներին ակնհայտ դարձավ, որ Սաուն գտնվող կաթողիկոսական արքայ իր կարող համախալական մշահակություն ունենալ: 1409 թ. Նախ և Արքամարի կաթողիկոսությունների միջե թնալանում հարաբերությունները հաստատվեցին: Սակայն շուտով Սոսի արքայավանդը հանգամանքների բերումով և մասամբ իրենց վարքի պատճառով հեղինակազրկվեցին:

Հայաստանում հասունացավ ու ամրապնդվեց այն գիտակցություն, որ կաթողիկոսական արքայը վերադարձվելու համար իր նախնական տեղում՝ Վարդաշապատի Ս. Էջմիածնում: Հայ եկեղեցու թագավորախոս ու հետաքննող գործիչները Սյունյաց մետրոպոլիտ Ստեփանոս Օրբելյանի, Ս. Հովհաննես Որոտնեցու, Ս. Գրիգոր Տաթևացու կողմից դեռ շատ ավելի վաղ արտահայտված այս գաղափարն իրականացվեց 1441 թ. հենց Տաթևացու ամենի՝ Թովմա Մեծոփեցու, Հովհաննես Հերմոնացու և այլոց նախաձեռնությամբ: Իր, բար, մի կարեւորագույն ու շրջադարձային պատմական հանգրվան դարձավ Հայոց եկեղեցու համար: Էջմիածնի վարքի ամրապնդմանը մեծապես նպաստեց Սյունյաց իշխան Ռոստոմ Օրբելյանի ձեռնարկը, որը 1431 թ. վաճառքի անվան տակ վաճառեց իր խոշոր գյուղը:

1430-ական թվականներին արքայի փոխարժան կողմնակիցները ծավալում նախապայտատական աշխատանք են կատարում, բախտորոշ ինչպես Հայաստանի գլխավոր եպիսկոպոսական արքաների գահակալներին, այնպես էլ կարա-կոյունլուների պետության մեջ գտնվող Արարատյան երկրամասի մահմեդական իշխանությունների հետ, ձեռք են բերում նաև Հայ եկեղեցու գլխավոր ար-

քուններինց մեկը՝ Ս. Գրիգոր Լուսավորչի Աջը, առանց որի ամեն մար էր կատարել սուրբ մեծոփի օրհնություն ու կաթողիկոսի օծման ծեսը:

Այդ տարիներին Կիլիկիայում գահակալում էր Գրիգոր Թ Մուսաբեկյանը (1439-1441): Ենթադրվում է, որ արքայի փոխարքայությունը նախաձեռնողները նախապես դիմել են նրան՝ Էջմիածնում հաստատվելու առաջարկով, բայց մերժում են ստացել: Դրանից հետո արքայի փոխարքայության կողմնակիցներն իրենց իրավունք վերապահեցին խնդրի լուծել Հայ եկեղեցու որդեգրված ավանդական եղանակով՝ Ազգային-եկեղեցական ժողովի միջոցով:

բ. 1441 թ. Ազգային-եկեղեցական ժողովը և Կիրակոս Վիրապետ ընտրությունը

1441 թ. Ազգային-եկեղեցական ժողովի ավելի քան 300 մասնակից նախ հավաքվեց Երեսնամու, ապա տեղի մահմեդական կուսակալ Յաղուր բեկի համաձայնությամբ՝ մեծ բախտով ուղեորվեց Վաղարշապատ, որտեղ ժողովուրդը զննությանը դիմավորեց նրանց: Ժողովը բացվեց Համբարձում տոնի օրը: Մասնակցում էին տասներեք եպիսկոպոս, տասնույթ վարդապետ, մեծաթիվ վանականներ ու քահանաներ: Ժողովականները բաժանված էին երկու ուժեղ խմբակայության՝ սյունեցիներ և վապուրականցիներ, որոնցից յուրաքանչյուրն ունում էր իր թեման՝ ծուխն տեսնել կաթողիկոսական գահին: Առաջադրվեց կաթողիկոսի մի քանի թեմաներ: Դժվարին ընտրությունից հետո ի վերջո ընտրությունը կանգ առավ որեւ խմբակայության հետ կապ չունեցող չեղոր բեկամանի Կիրակոս Վիրապետին, որը թեւ վարդապետ էր, սակայն ընտրությունից հետո նախ ստացավ եպիսկոպոսական ձեռնադրություն, ապա օծվեց Ամենայն Հայոց կաթողիկոս և դարձավ Ս. Էջմիածնում վերահաստատված արքայի առաջին գահակալը: Կիրակոս Վիրապետին ծնունդով վապուրականցի էր, անաղարտ կաթողիկոսությամբ, ճգնադրական կյանքը նախորդող համեստ անձնավորություն, որը 32 տարի ճգնել էր Խոր Վիրապի վանքում: Նրա երկու եղբայրները եւս հոգեւորականներ էին և բնակվում էին Աղջող վանքում:

Արքայի փոխարքայության երբեք Կիրակոս Վիրապետը ընտրությունը բարենպաստ հեռանկար բացվեց կաթողիկոսական արքայի համար: Նախ ավարտվեց արքայի դեպի լուծների երկարատև շրջանը, որը 1046 թ. Բյուզանդիայի պարտադրմամբ բողոքնեց Հայոց բնակչարքի սահմանների ընթացքով (Թավրուզ, Շամնոգ, Կարմիր Վանք, Շովր, Հոռնուկ, Սիս) կրկին հաստատվում էր իր թախանակի վայրում՝ Սյուն կողմից՝ Միջերկրականի փոխարին հեռացած Հայոց կաթողիկոսությունն ազատվում էր Կիլիկոսի շրջանի դավաճաբանական ու ծիսական հարցերում Հոռնուկի կատարված գիշտություններից, վերադարձվել իր ինքնուրույնությունը՝ թագավոր իր ինքնուրույնությանը և ամուր կերպով կանգնում նախնայա պատմության մայրուղու վրա:

Նորոգմա կաթողիկոսի առաջին գործերից մեկը եղավ սուրբ մեծոփ գործերից մեկը՝ իր քա բաժանումը օրհնությունում ու դրա բաժանումը Հայաստանի եկեղեցիներին: Այս հայրապետը հատուկ կոնգրակով չեղալ համարեց նախընթաց տասնամյակներին Հայոց եկեղեցու տարբեր հատվածների՝ միայնակ հացերի արված ճգնադրություն, սիրտ ու մարմնության կոշ ուղեց թողոր բեկներին ու եկեղեցիներին: Կիրակոս Վիրապետին նորոգեց Էջմիածնի տաճարը, բարեկարգեց վանական համալիրը, իսկ բարունակալն ու մասնագիր Թովմա Մեյսեյն ու մասնագիր Սարգիս Բարսեղյանը ծափեցին, Կիրակոս վարդապետը Նշտունցուն և Սարգիս Բարսեղյանի ընկերակցությամբ վերստին կենդանություն հաղորդեց հայա-

գիր առաջին դարիցի բնօրրանի մեղադարձ մշակութային կյանքին: Մեծփեցին այստեղ շարադրեց նաև արքայի փոխարքայության պատմությունը:

1441 թ. կաթողիկոսական արքայի փոխարքայությունը Էջմիածին, հիարքի, ճակատագրական եղավ հայ ժողովրդի համար: Դա ոչ միայն հոգեւոր-եկեղեցական, այլև քաղաքական խոշոր իրադարձություն էր, որի շնորհիվ հայությունը համոզվեց, որ անկախ հայրենիքի քաղաքական կազմակերպչը գոյատևում ու ազգագրական մասնագրավական հենց հայրենի հողում՝ լուսավորչախնդր Ս. Էջմիածնի հովանու ներքո ապրել է:

գ. Գրիգոր Ժ Ջալալեյանցը և նրա արտակյանը

Կաթողիկոսական արքայի տեղափոխությամբ և Կիրակոս Վիրապետ ընտրությամբ, բկում էր, ամեն ինչ բնականոն հունի մեջ է մտնում, սակայն, ցավոք, երկու տարի անց տարբեր խմբակայությունների հին բշտանությունում ու անհարաբարության խոտելի տվույթը կատարեցին իրենց գործը, երբ 1443 թ. Վիրապետին հռչակվեց Գրիգոր Ժ Ջալալեյանցը (1443-1465), եւ համազգային միասնության եղաշախ գործընթացը մեծապես վնասվեց:

Գրիգոր Ջալալեյանցի ժամանակ 1461-ին, երկրի մահմեդական իշխանավորների օգնությամբ, շուրջ մեկ տարով Ս. Էջմիածնի արքայը գրավում է Աղբաղային կաթողիկոս Ջալալեյան Գ. Արքամարցի, սակայն ուս ինչ միջոցով, որ Վաղարշապատ էր եկել, նույն կերպ էլ հեռացվեց Գրիգոր կաթողիկոսի ու նրա աջակիցների կողմից: Վերջիններին փառափորությամբ հագուրդ տալու համար Գրիգոր Ջալալեյանցին արտակյան կաթողիկոս ձեռնադրեց նրանցից երկուսին՝ Արխանդակ Բ-ին և Սարգիս Բ-ին: Դրանից հետո բաժանված ժամանակ տվորական երեւույթ դարձավ Էջմիածնում մեկից ավելի կաթողիկոսների ներկայությունը, որն ինչպեք որակալներույթ չէր: Սակայն այդ կայունությունն այն առավելությունն ուներ, որ կաթողիկոսի մասին հետո անմիջական նրան փոխարինում էր ավալ արտակյանը, եւ, փաստորեն, կարքի չէր զգասվում մոր ընտրական ժողով գումարելու, մի բան, որ այնքան էլ դուրիք չէր երկրի քաղաքական անկայունության եւ մահմեդական իշխանությունների միջամտության պայմաններում: Այս նույն պատճառներով Էջմիածնի արքայ տեւական ժամանակն աղմուկ վիճակում էր գտնվում: Սի 1465-ից օտար իշխողների կամավալ արտակյանը, եւ, փաստորեն, կարքի չէր զգասվում մոր ընտրական ժողով գումարելու, մի բան, որ այնքան էլ դուրիք չէր երկրի քաղաքական անկայունության եւ մահմեդական իշխանությունների միջամտության պայմաններում: Այս նույն պատճառներով Էջմիածնի արքայ տեւական ժամանակն աղմուկ վիճակում էր գտնվում: Սի 1465-ից օտար իշխողների կամավալ արտակյանը, եւ, փաստորեն, կարքի չէր զգասվում մոր ընտրական ժողով գումարելու, մի բան, որ այնքան էլ դուրիք չէր երկրի քաղաքական անկայունության եւ մահմեդական իշխանությունների միջամտության պայմաններում: Այս նույն պատճառներով Էջմիածնի արքայ տեւական ժամանակն աղմուկ վիճակում էր գտնվում: Սի 1465-ից օտար իշխողների կամավալ արտակյանը, եւ, փաստորեն, կարքի չէր զգասվում մոր ընտրական ժողով գումարելու, մի բան, որ այնքան էլ դուրիք չէր երկրի քաղաքական անկայունության եւ մահմեդական իշխանությունների միջամտության պայմաններում: Այս նույն պատճառներով Էջմիածնի արքայ տեւական ժամանակն աղմուկ վիճակում էր գտնվում: Սի 1465-ից օտար իշխողների կամավալ արտակյանը, եւ, փաստորեն, կարքի չէր զգասվում մոր ընտրական ժողով գումարելու, մի բան, որ այնքան էլ դուրիք չէր երկրի քաղաքական անկայունության եւ մահմեդական իշխանությունների միջամտության պայմաններում: Այս նույն պատճառներով Էջմիածնի արքայ տեւական ժամանակն աղմուկ վիճակում էր գտնվում: Սի 1465-ից օտար իշխողների կամավալ արտակյանը, եւ, փաստորեն, կարքի չէր զգասվում մոր ընտրական ժողով գումարելու, մի բան, որ այնքան էլ դուրիք չէր երկրի քաղաքական անկայունության եւ մահմեդական իշխանությունների միջամտության պայմաններում: Այս նույն պատճառներով Էջմիածնի արքայ տեւական ժամանակն աղմուկ վիճակում էր գտնվում: Սի 1465-ից օտար իշխողների կամավալ արտակյանը, եւ, փաստորեն, կարքի չէր զգասվում մոր ընտրական ժողով գումարելու, մի բան, որ այնքան էլ դուրիք չէր երկրի քաղաքական անկայունության եւ մահմեդական իշխանությունների միջամտության պայմաններում: Այս նույն պատճառներով Էջմիածնի արքայ տեւական ժամանակն աղմուկ վիճակում էր գտնվում: Սի 1465-ից օտար իշխողների կամավալ արտակյանը, եւ, փաստորեն, կարքի չէր զգասվում մոր ընտրական ժողով գումարելու, մի բան, որ այնքան էլ դուրիք չէր երկրի քաղաքական անկայունության եւ մահմեդական իշխանությունների միջամտության պայմաններում: Այս նույն պատճառներով Էջմիածնի արքայ տեւական ժամանակն աղմուկ վիճակում էր գտնվում: Սի 1465-ից օտար իշխողների կամավալ արտակյանը, եւ, փաստորեն, կարքի չէր զգասվում մոր ընտրական ժողով գումարելու, մի բան, որ այնքան էլ դուրիք չէր երկրի քաղաքական անկայունության եւ մահմեդական իշխանությունների միջամտության պայմաններում: Այս նույն պատճառներով Էջմիածնի արքայ տեւական ժամանակն աղմուկ վիճակում էր գտնվում: Սի 1465-ից օտար իշխողների կամավալ արտակյանը, եւ, փաստորեն, կարքի չէր զգասվում մոր ընտրական ժողով գումարելու, մի բան, որ այնքան էլ դուրիք չէր երկրի քաղաքական անկայունության եւ մահմեդական իշխանությունների միջամտության պայմաններում: Այս նույն պատճառներով Էջմիածնի արքայ տեւական ժամանակն աղմուկ վիճակում էր գտնվում: Սի 1465-ից օտար իշխողների կամավալ արտակյանը, եւ, փաստորեն, կարքի չէր զգասվում մոր ընտրական ժողով գումարելու, մի բան, որ այնքան էլ դուրիք չէր երկրի քաղաքական անկայունության եւ մահմեդական իշխանությունների միջամտության պայմաններում: Այս նույն պատճառներով Էջմիածնի արքայ տեւական ժամանակն աղմուկ վիճակում էր գտնվում: Սի 1465-ից օտար իշխողների կամավալ արտակյանը, եւ, փաստորեն, կարքի չէր զգասվում մոր ընտրական ժողով գումարելու, մի բան, որ այնքան էլ դուրիք չէր երկրի քաղաքական անկայունության եւ մահմեդական իշխանությունների միջամտության պայմաններում: Այս նույն պատճառներով Էջմիածնի արքայ տեւական ժամանակն աղմուկ վիճակում էր գտնվում: Սի 1465-ից օտար իշխողների կամավալ արտակյանը, եւ, փաստորեն, կարքի չէր զգասվում մոր ընտրական ժողով գումարելու, մի բան, որ այնքան էլ դուրիք չէր երկրի քաղաքական անկայունության եւ մահմեդական իշխանությունների միջամտության պայմաններում: Այս նույն պատճառներով Էջմիածնի արքայ տեւական ժամանակն աղմուկ վիճակում էր գտնվում: Սի 1465-ից օտար իշխողների կամավալ արտակյանը, եւ, փաստորեն, կարքի չէր զգասվում մոր ընտրական ժողով գումարելու, մի բան, որ այնքան էլ դուրիք չէր երկրի քաղաքական անկայունության եւ մահմեդական իշխանությունների միջամտության պայմաններում: Այս նույն պատճառներով Էջմիածնի արքայ տեւական ժամանակն աղմուկ վիճակում էր գտնվում: Սի 1465-ից օտար իշխողների կամավալ արտակյանը, եւ, փաստորեն, կարքի չէր զգասվում մոր ընտրական ժողով գումարելու, մի բան, որ այնքան էլ դուրիք չէր երկրի քաղաքական անկայունության եւ մահմեդական իշխանությունների միջամտության պայմաններում: Այս նույն պատճառներով Էջմիածնի արքայ տեւական ժամանակն աղմուկ վիճակում էր գտնվում: Սի 1465-ից օտար իշխողների կամավալ արտակյանը, եւ, փաստորեն, կարքի չէր զգասվում մոր ընտրական ժողով գումարելու, մի բան, որ այնքան էլ դուրիք չէր երկրի քաղաքական անկայունության եւ մահմեդական իշխանությունների միջամտության պայմաններում: Այս նույն պատճառներով Էջմիածնի արքայ տեւական ժամանակն աղմուկ վիճակում էր գտնվում: Սի 1465-ից օտար իշխողների կամավալ արտակյանը, եւ, փաստորեն, կարքի չէր զգասվում մոր ընտրական ժողով գումարելու, մի բան, որ այնքան էլ դուրիք չէր երկրի քաղաքական անկայունության եւ մահմեդական իշխանությունների միջամտության պայմաններում: Այս նույն պատճառներով Էջմիածնի արքայ տեւական ժամանակն աղմուկ վիճակում էր գտնվում: Սի 1465-ից օտար իշխողների կամավալ արտակյանը, եւ, փաստորեն, կարքի չէր զգասվում մոր ընտրական ժողով գումարելու, մի բան, որ այնքան էլ դուրիք չէր երկրի քաղաքական անկայունության եւ մահմեդական իշխանությունների միջամտության պայմաններում: Այս նույն պատճառներով Էջմիածնի արքայ տեւական ժամանակն աղմուկ վիճակում էր գտնվում: Սի 1465-ից օտար իշխողների կամավալ արտակյանը, եւ, փաստորեն, կարքի չէր զգասվում մոր ընտրական ժողով գումարելու, մի բան, որ այնքան էլ դուրիք չէր երկրի քաղաքական անկայունության եւ մահմեդական իշխանությունների միջամտության պայմաններում: Այս նույն պատճառներով Էջմիածնի արքայ տեւական ժամանակն աղմուկ վիճակում էր գտնվում: Սի 1465-ից օտար իշխողների կամավալ արտակյանը, եւ, փաստորեն, կարքի չէր զգասվում մոր ընտրական ժողով գումարելու, մի բան, որ այնքան էլ դուրիք չէր երկրի քաղաքական անկայունության եւ մահմեդական իշխանությունների միջամտության պայմաններում: Այս նույն պատճառներով Էջմիածնի արքայ տեւական ժամանակն աղմուկ վիճակում էր գտնվում: Սի 1465-ից օտար իշխողների կամավալ արտակյանը, եւ, փաստորեն, կարքի չէր զգասվում մոր ընտրական ժողով գումարելու, մի բան, որ այնքան էլ դուրիք չէր երկրի քաղաքական անկայունության եւ մահմեդական իշխանությունների միջամտության պայմաններում: Այս նույն պատճառներով Էջմիածնի արքայ տեւական ժամանակն աղմուկ վիճակում էր գտնվում: Սի 1465-ից օտար իշխողների կամավալ արտակյանը, եւ, փաստորեն, կարքի չէր զգասվում մոր ընտրական ժողով գումարելու, մի բան, որ այնքան էլ դուրիք չէր երկրի քաղաքական անկայունության եւ մահմեդական իշխանությունների միջամտության պայմաններում: Այս նույն պատճառներով Էջմիածնի արքայ տեւական ժամանակն աղմուկ վիճակում էր գտնվում: Սի 1465-ից օտար իշխողների կամավալ արտակյանը, եւ, փաստորեն, կարքի չէր զգասվում մոր ընտրական ժողով գումարելու, մի բան, որ այնքան էլ դուրիք չէր երկրի քաղաքական անկայունության եւ մահմեդական իշխանությունների միջամտության պայմաններում: Այս նույն պատճառներով Էջմիածնի արքայ տեւական ժամանակն աղմուկ վիճակում էր գտնվում: Սի 1465-ից օտար իշխողների կամավալ արտակյանը, եւ, փաստորեն, կարքի չէր զգասվում մոր ընտրական ժողով գումարելու, մի բան, որ այնքան էլ դուրիք չէր երկրի քաղաքական անկայունության եւ մահմեդական իշխանությունների միջամտության պայմաններում: Այս նույն պատճառներով Էջմիածնի արքայ տեւական ժամանակն աղմուկ վիճակում էր գտնվում: Սի 1465-ից օտար իշխողների կամավալ արտակյանը, եւ, փաստորեն, կարքի չէր զգասվում մոր ընտրական ժողով գումարելու, մի բան, որ այնքան էլ դուրիք չէր երկրի քաղաքական անկայունության եւ մահմեդական իշխանությունների միջամտության պայմաններում: Այս նույն պատճառներով Էջմիածնի արքայ տեւական ժամանակն աղմուկ վիճակում էր գտնվում: Սի 1465-ից օտար իշխողների կամավալ արտակյանը, եւ, փաստորեն, կարքի չէր զգասվում մոր ընտրական ժողով գումարելու, մի բան, որ այնքան էլ դուրիք չէր երկրի քաղաքական անկայունության եւ մահմեդական իշխանությունների միջամտության պայմաններում: Այս նույն պատճառներով Էջմիածնի արքայ տեւական ժամանակն աղմուկ վիճակում էր գտնվում: Սի 1465-ից օտար իշխողների կամավալ արտակյանը, եւ, փաստորեն, կարքի չէր զգասվում մոր ընտրական ժողով գումարելու, մի բան, որ այնքան էլ դուրիք չէր երկրի քաղաքական անկայունության եւ մահմեդական իշխանությունների միջամտության պայմաններում: Այս նույն պատճառներով Էջմիածնի արքայ տեւական ժամանակն աղմուկ վիճակում էր գտնվում: Սի 1465-ից օտար իշխողների կամավալ արտակյանը, եւ, փաստորեն, կարքի չէր զգասվում մոր ընտրական ժողով գումարելու, մի բան, որ այնքան էլ դուրիք չէր երկրի քաղաքական անկայունության եւ մահմեդական իշխանությունների միջամտության պայմաններում: Այս նույն պատճառներով Էջմիածնի արքայ տեւական ժամանակն աղմուկ վիճակում էր գտնվում: Սի 1465-ից օտար իշխողների կամավալ արտակյանը, եւ, փաստորեն, կարքի չէր զգասվում մոր ընտրական ժողով գումարելու, մի բան, որ այնքան էլ դուրիք չէր երկրի քաղաքական անկայունության եւ մահմեդական իշխանությունների միջամտության պայմաններում: Այս նույն պատճառներով Էջմիածնի արքայ տեւական ժամանակն աղմուկ վիճակում էր գտնվում: Սի 1465-ից օտար իշխողների կամավալ արտակյանը, եւ, փաստորեն, կարքի չէր զգասվում մոր ընտրական ժողով գումարելու, մի բան, որ այնքան էլ դուրիք չէր երկրի քաղաքական անկայունության եւ մահմեդական իշխանությունների միջամտության պայմաններում: Այս նույն պատճառներով Էջմիածնի արքայ տեւական ժամանակն աղմուկ վիճակում էր գտնվում: Սի 1465-ից օտար իշխողների կամավալ արտակյանը, եւ, փաստորեն, կարքի չէր զգասվում մոր ընտրական ժողով գումարելու, մի բան, որ այնքան էլ դուրիք չէր երկրի քաղաքական անկայունության եւ մահմեդական իշխանությունների միջամտության պայմաններում: Այս նույն պատճառներով Էջմիածնի արքայ տեւական ժամանակն աղմուկ վիճակում էր գտնվում: Սի 1465-ից օտար իշխողների կամավալ արտակյանը, եւ, փաստորեն, կարքի չէր զգասվում մոր ընտրական ժողով գումարելու, մի բան, որ այնքան էլ դուրիք չէր երկրի քաղաքական անկայունության եւ մահմեդական իշխանությունների միջամտության պայմաններում: Այս նույն պատճառներով Էջմիածնի արքայ տեւական ժամանակն աղմուկ վիճակում էր գտնվում: Սի 1465-ից օտար իշխողների կամավալ արտ

ԵՐԵՎԱՆԻ ՆՈՐ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹՅՈՒՆ «ԽՐԱՏԻ ԹԱՆԳԱՐԱՆ»

Ս. Էջմիածնի ԲԻՐԵՎԱՆԻ յուր և ընծայել Պողոս Աղրիանապոլսեցու «Թանգարան խրատուն» ծավալուն երկապարտությունը («Թանգարան խրատուն յորհմեայ ի Պողոս Պարպրաքէ Անդրիանապոլսեցոյ», Երուսաղէմ, Սորոք Յակովբեանց տպարան, 1870) Սեդա Սրամբոյցյանի բարգմանությամբ: Գրաբարից բարգմանությունն ու գրքի հրատարակությունը կատարվել է Գարեգին Ա Ամենայն Հայոց կաթողիկոսի հանձնարարությամբ:

Ստորև մեր ընթերցողին ենք ներկայացնում խրատների մի ընդամենը:

Մարդուն երկու ունակություն է յատուկ՝ իմացական միտքն ու ազատ կամքը. որոնցով է նա մարդ: Մտքի գործը ճշմարտութիւնը ճանաչելն է եւ բարոյ ու չարի միջեւ ընտրություն կատարելը. իսկ կամքին՝ չարից խորշելն ու ազատ բերումով բարին գործելը:

Եւ սրանցով, ասես երկու բնով, մարդը բարձրանում է լինելու Աստծու պատկերն ու նմանութիւնը. ինչպիսին ստեղծուեց եւ առաջին մարդ Ադամը. ըստ այսմ. «Մարդ ստեղծեմք Մեր ինչպարարնով ու նմանութեամբ» (Ծննդ., Ա, 26):

Մարդը մեղանշելով կորցրեց Աստծու նմանութիւնը. բայց ոչ՝ Աստծու պատկեր լինելը: Որովհետեւ համարում է, թէ պատկեր ինչին ըստ բնական կարգի է, իսկ նման լինելը՝ ըստ արարչական կարգի: Եւ ինչ բնական է, բնութիւնից է եւ անելով: Ուստի ինչպէս որ նախքան մեղանշելն էր մարդն անձնիշխան, նոյնպիսին մնաց եւ անկումից յետոյ:

Ազգը բարեբախտ է, եթէ ունի խոհեմ ու իմաստուն առաջնորդ, բայց աւելի բախտաւոր է, եթէ ունի Եկեղեցու առաջնորդներին հնազանդ ժողովուրդը: Զանգի ժողովրդի՝ հոգեւոր իշխանատրեւրի խրատական խօսքերն ու պատուէրներին հալատակութիւնն Աստծուն է վերաբերում՝ ըստ այսմ. «Ով որ ձեզ է լսում, ինձ է լսում» (Գով., Ժ, 16):

Բայց կամ ում, ովքեր ինչ բերութիւն ուր տեսնում են որեւէ եկեղեցականի մէջ, բոլոր եկեղեցականների վրայ են տարածում եւ ամենից բնադատում ու բամբասում: Այդպիսիները գոնէ աստուածային Գրքին թող լսեն. «Էն ժողովրդի առաջնորդին մի՛ հայտնիր» (Ելից, ԻԲ, 28):

Փառքը բարեբարութեան մէջ է եւ ոչ թէ հարստութեան: Ուրեմն ով կամենում է փառք ստանալ, բող չլաղարի ուրիշներին բարիք գործելուց: Ոչ որ չի կարող ճշմարիտ մեծարանք ու փառք ունենալ. եթէ բարեբարութիւն չունի: Հասարակական օգուտն պէտք է աշխատել սուկ առարկիւնութեան հանդէպ սիրուն եւ ոչ թէ փառքի, գովութեան ու շահի համար: Որովհետեւ եթէ մէկը, իբրեւ աշխատանքի վարձ, ընդունի փառք, գովութիւն կամ ինչ, կը կորցնի առաքինութեան յարգը եւ ասես ոսկին կը փոխանակի հողով:

Կրօնը, լեզուն, սովորոյթը եւ այլն ազգի զարդն ու հանդերձն են, որոնք գեղեցկանում են ազ-

գասեր անձանց ամենօրեայ աշխատանքով: Ոմանք կրօն են պահպանում, ոմանք՝ լեզուն տարբերագործում, մի մասը կատարեցողութեան է զարգացնում, միւսները՝ օգտակար արհեստները, իսկ այլ պիտանի բաներն օտար երկրից են ներմուծում: Եւ սրանք առանց միմեանց չեն լինում. որովհետեւ մէկի պակասելու դէպքում պակասում կամ բերանում են նաեւ միւսները՝ միմեանցից կախում ունենալու պատճառով: Ուրեմն բոլորն էլ պիտանի են ազգի առողջութեան ու կատարելութեան համար:

Լեզուներ իմանալը, այո՛, զովել է ու օգտակար. որովհետեւ մէկը որքան լեզու գիտի, այնքան մարդ է համարում: Բայց նախ պէտք է սեփական իմանալը ապա՝ ուրիշներին: Ուստի ով չգիտի իր ազգի լեզուն, գիրն ու գրականութիւնը, դէմ է դուրս գալիս բնութեանը. որը նախ արմատն է առաջ բերում եւ յետո՛յ ուստի: Ուրեմն ամենքը նախ մայրենի լեզուն, գիրն ու գրականութիւնը պիտի լաւ սովորեն եւ ապա այլ ազգերի լեզուները:

Ուսուցիչները պարտաւոր են առաքինի լինել. որովհետեւ աշակերտներն առաւել սովորում են այն, ինչ տեսնում են իրենց ուսուցչի մէջ, քան այն, ինչ տեսնում են միւս բոլոր մարդկանց մէջ: Միայն թէ տարբերութիւն այն է, որ եթէ ուսուցիչը կատարեալ առաքինի է, աշակերտը թէ՛ պիտի նրան նմանում է, ասկայն շատ անգամ չի հասնում նրա կատարելութեան չափին: Իսկ եթէ ուսուցիչը մոլի է, աշակերտը նրա յոռութեան չափին ոչ միայն հասնում է, այլեւ շատ բանով գերազանցում ու լինում աւելի յոռի:

Ուսուցչի վարքի լաւ օրինակը միայն առաւել օգուտ է աշակերտին, քան բազում դասերն առանց լաւ օրինակի:

Նախապիտի է արժանի նա, ով ուրիշներին կրթել է ջանքով, երբ իր հանդէպ անփութ է. այսպիսին համար իրաւացի է ասել. «Բժիշկ, բժշկի՛ր քո անձը»: Որովհետեւ նա, ով գիտի ուսուցանել միայն բնական գիտութիւններ, բայց ոչ՝ բանականութեան արժանի գործեր, տերեւախիտ, բայց անպտուղ ծառ է:

Եթէ կամենում ես, որ մէկը քեզ բարեկամ ու հաւատարիմ լինի, նախ դո՛ւ նրան անկեղծ բարեկամ եղի՛ր. որպէսզի քո բարութիւնն ուրիշներին քեզ բարեկամ դարձնի: Որովհետեւ եթէ դու ուրիշների բարին չես կամենում, մի՛ յուսա, թէ ուրիշները քեզ բարիք կը կամենան:

Եթէ մարդուց գիտութիւնը վերցուի, որեւէ զանազանութիւն չի գտնուի մարդու եւ անասունի միջեւ: Անելի ցանկալի է լինել աղքատ ու իմաստուն, քան տղետ ու մեծատուն:

Ով հարստանում է ունեցուածքով, բարեկամներին պակասեցնում ու թշնամիներին շատացնում է, իսկ ով իմաստասիր է հարստանում, բարեկամներին շատացնում ու թշնամիներին պակասեցնում է:

Նա է շատ հարուստ, ով շատ բան գիտի, եւ նա է շատ աղքատ, ով ոչինչ չգիտի:

ՀԵՏԱՔՐՔՐԱՍԵՐԻ ՉԱՄԱՐ ԱՆՁՆԱՆՈՒՆՆԵՐԻ ՍՏՈՒԳԱՐԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

ԵԶՐԱ – հայ. եզր բառի փառաբանական ձեւն է, որ իբրեւ անձնանուն գործածական է եղել հնունց: Գրավոր աղբյուրներում այս անունը երևում է 5-րդ դարից (Եզրիկ Կորբացի): Հայկական անուն է:

ԵԶՐԱ – եբր. Ezra անունից, որ նշանակում է «օգնություն», **ԵՄԱՅԻ** – եբր. «փրկել» արմատից, նշանակում է «փրկություն»: Բաղական տարածված անուն է:

ԵՐԵՄԱ – եբր. նշանակում է «բարձրություն»: Հնագույն անուններից է, որ պահպանվել է մինչեւ օրս:

ԵՐՎԱՆԻ – պահլ. arvand «արագ», «պացիկ», սանս. arvant «արագավազ ձի», «բաշքընթաց ձի»: Այս անունը հայերենի մեջ գործածական է տալիս հեթանոսության շրջանից:

ԵՐԲԵՄ – եբր. Efraim անունից, որ նշանակում է «պտղաբեր», «աճող», «փարթաւ»: Հնագույն անուն է, պահպանվել է մինչեւ օրս: Ունենք Եփրեմյան ազգանունը:

ԶԱԿԵՆ – պարս. Zaw անունից եւ en փառաբանական ածանցից (ինչպէս՝ Գորգեն), նշանակում է «աշակերտ», «օգնող»:

ԶԱՐԵՀ – պարս. Zarah անունից, եկել է գրականության միջոցով՝ Ֆիրդուսու «Շահնամ»-ից:

ԶԱԲԱՐԱ – եբր. անուն է, որ ստուգաբանվում է իբրեւ «լավ հիշող», «մտապահող»:

ԷՄՄԱՆՈՒԵԼ (Էմմանուէլ) – եբր. Emmannuel անձնանուն է, որ հայերի մեջ տարածված է կրճատ՝ Մանուէլ (Մանվել) ձեւով: Կազմված է եբր. el «Աստված» բառից, նշանակում է «Աստված մեզ հետ»:

ԹԱԳԵՆԱՍ – Հին աղբյուրներում երևում է Թագեոս ձեւով, (ինչպէս՝ Գեորգ-Գեորգ): Ստուգաբանվում է իբրեւ «գովող», «գովաբանող» կամ «ղավաճող»: Թագեոս անունը հաճախ նույնացնում են եբր. Դեբեոս անվան հետ եւ մեկնում «իմաստուն» կամ «քաջասիրտ»:

ԹԵՈԴՈՐՈՍ – հուն. Theodoros անունից, որ նշանակում է «Աստծո պարգեւ»:

ԹՈՐԳՈՄ – եբր. Thogarma կամ Thorgama, որից եւ հայ. Թորգոմ (սեռ. Թորգոմայ): Ստուգաբանվում է իբրեւ «ոսկ-

րյա», «կորովի»:

ԻԳՆԱՏԻՈՍ – հուն. Ignatios անունից, որ նշանակում է «հրեղեն» կամ «լուսավոր»:

ԼԵՈՆ (Լեոն) – հուն. Leon, որ նշանակում է «առյուծ»:

ԽԱՇՎԱ – հայ. խաժ (կապտական) եւ ակն (աչք) բառերից, նշանակում է «խաժ աչքեր ունեցող», «կապտաաչք»:

ԽԱՉԱՏՈՒՐ – հայ. խաչ եւ տուր բառերից, նշանակում է «խաչի տված»: Հայերի մեջ անձնատարածված անուններից է:

ԽՈՐԵՆ – պարս. khor «արեգակ» բառից եւ en փառաբանական ածանցից:

ԿԱՐԱԿԵՏ – հայ. կարապետ բառից, որ նշանակում է «առաջընթաց ձի»: «Նախագուշակ», «առաջնորդ», «ռաւիք»:

ԿԻՐԱԿՈՍ – հուն. Kiriakos, որ նշանակում է «տերեւական»:

ԿՈՄԻՏԱՍ – հուն. Komitas անունից, որ նշանակում է «գիտասէր», «երկար մազեր ունեցող»:

ԿՈՍՏԱՆԳԻՆ – լատ. Constantinus անունից, ծագում է լատ. constans բառից, որ նշանակում է «ամուր», «դիմացկուն»:

ԼԱԲԵՏ – եբր. Lafet անունից, նշանակում է «գեղեցիկ» կամ «համազոր»:

ԼԱԿՈՐ – եբր. Jaqob անունից, որ նշանակում է «խաբող»:

ԼԱՐԱՐԱՅՈՒՄ – հայ. համբարձում բառից (հնում այս անունը տալիս էին Քրիստոսի համբարձման տոնի օրը ծնվածներին):

ԼԱՅԿ – հնագույն դիցաբանական անուն է, որ բացատրվում է իբրեւ «սակա»:

ԼՈՎԷՆՆԵՍ – հուն. Ioannes անունից, որ նշանակում է «հնազանդություն»:

ԼՈՎԷՆԹԱՆ – եբր. նշանակում է «պարգեւ Տիրոջ» կամ «աստվածատուր»:

ԼՈՎԷՆ – եբր. Jona անունից, նշանակում է «աղավթ»:

ՄԱԹԵՈՍ – հուն. matthaios բառից, սրա լատ. mattheus ձեւն է, որ նշանակում է «երգ կենաց»:

ՄԱԿԱՐ – հուն. makarios բառից, որ լատ. դարձել է macarius եւ նշանակում է «երջանիկ», «բախտավոր»:

ՄԱԿԱԲԻԱ – եբր. Malaki անունից: Հայերենում լ-ը հնչյունափոխությամբ դարձել է Մա-

ղաքի, ավելի շուտ՝ Մաղաք, որ եբր. malak բառն է եւ նշանակում է «հրեշտակ»:

ՄԱՐԿՈՍ – հուն. Markos անունից: Եբր. ստուգաբանվում է իբրեւ «փայլուն», «ողորկ» կամ «բարձր պատվար»:

ՄԱՐՏԻՐՈՍ – հունական անուն է, որ նշանակում է «ճահաւակ»:

ՄԻԿԱԵԼ – եբր. Mikael անունն է, որ բառացի նշանակում է «ո՞վ է որպէս Աստված»: Մեկնում են նաեւ իբրեւ «գործքուն Աստծո» կամ «հարված Աստծո»:

ՄՈՎՍԵՍ – եբր. անուն է, հունական տառադարձությամբ Moses: Ըստ Աստվածաշնչի նշանակում է «ջրից հանած»:

ՆԱՎԱՍՏԱՐԿ – նշանակում է «ճոր տարի»:

ՇԱՀԵՆ – պահլ. անուն է, նշանակում է «բազմ»:

ՊԵՏՐՈՍ – եբր. Petros անունից, որ «վնձ», «քար» է նշանակում: Այս անունը տարածված է բոլոր քրիստոնյա ազգերի մեջ:

ՊՈՂՈՍ – հուն. Paulos անունից է, որ փոխառություն է լատ. Paulus անունից: Ստուգաբանվում է «ընտրյալ», «գարմանալի»:

ՌՈՒԲԵՆ – եբր. անվան հուն. Rouben ձեւից է, որ կազմված է եբր. ra «տեսնել» եւ ben «որդի» բառերից՝ «որդեսես» նշանակությամբ:

ՍԱՄՎԵԼ – եբր. անուն է, որ նշանակում է «աստվածակ»:

«աստվածադի», «տոբը Աստծու», ըստ Հյուբերտին «Աստված լսեց»:

ՍԵՊԱՌԻԷ – հայ. սեպուհ բառից, որ նշանակում է «իշխանակ», «իշխանավոր», «ազնվական հեծվորդ»:

ՍՈՂՈՄՈՆ – եբր. անուն է, որ հայերին է անցել հունական Solomon ձեւից՝ լ-ը հնչյունափոխությամբ: Ստուգաբանվում է իբրեւ «խաղաղարար»:

ՍՏԵՓԱՆ – հուն. Stefanos անունն է, որ նշանակում է «պատկառ»:

ՎԱՍԻԼ – հուն. basileus բառից, որ նշանակում է «քաղափոր»:

ՎԻՆՈՎԵՆ – լատ. Vincentus անունից, որ առաջացել է vincio «հաղթել» բառից եւ նշանակում է «հաղթանակ»:

ՐԱՖԻ – արաբ. Rafi անունից, որ նշանակում է «վսեմ», «ալանավոր»:

ՆԱԽՈՐԿ ՀԱՄԱՐԻ ԲԱՆԱԴՐԱՅԻՆ ԳԱՐԱՆԿՈՒԹՅՈՒՆ

«ԱՅՐ ԵՍ ԵՍ, ՈՐ ԽՈՒՈՒՄ
ԵՍ ԵՆՁ ՅԵՏ»

ՊԱՏԱՍԽԱՆԵԼԸ. 1. Գեղարդ: 2. Գաղ: 3. Զայն: 4. Նեղոս: 5. Աղոմ: 6. Մոմի: 7. Կեփաս: 8. Սանատար: 9. Ողոմ: 10. Երեմիա: 11. Մրոս: 12. Սմբատ: 13. Տիլ: 14. Կրմագետ: 15. Տարսն: 16. Ուլս: 17. Տրիս: 18. Խեթ: 19. Թորգոմ: 20. Մասթոն: 21. Սիփան: 22. Նանու: 23. Սուսեա: 24. Տղա: 25. Մեթի: 26. Իման: 27. Մաթեո: 28. Եզ: 29. Զեթ: 30. Բանան: 31. Նաթեկ: 32. Իրագետ: 33. Կրիս: 34. Մրիս: 35. Տոմ: 36. Պետր: 37. Միսակ:

ԵՐԻՍՏՈՆԵԱՅ ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Կրմական, մակուրաբայ, լրացված երկաթաբարձր
Հիմնադիր Մայր Աթոռ Սուրբ Եջմիածին
Հրատարակիչ՝ Ս. Էջմիածնի Երիստոնեական դաստիարակության եւ
հարգության կենտրոն
Գլխավոր խմբագիր՝ Կարեն Սաթեղյան
Գրանցման վկայական՝ 624, Դասիչ՝ 69333
Խմբագրության հասցեն՝ Բ. Կադարապետ, Ս. Գայանեի եկեղեցի,
Երիստոնեական դաստիարակության եւ հարգության կենտրոն
Հեռախոս՝ (8+259) 56780
Արտատպություն կատարելիս հղումը՝ «Երիստոնեայ Հայաստանին»
դաստիարակի է:
Ելույթներ ընդունվում են մեծագույն վիճակում:
ՄԱՐ ԱՅՈՐ Ս. ԵՋՄԻՍՏԻՆ ՏՊԱՐԱՆ
Ստորագրված է Տպագրության 28. 06. 1999 թ.
Տպահանակը՝ 2000 Գինը՝ 50 դրամ
ԽՆԴՐՈՒՄ Ե ԹԵՐԹԸ ԶՕԳՆԱԳՐՈՒՄԸ ՆՏԵՍԱԿԱՆ ՆՊԱՏԱԿՆԵՐՈՎ:
ԿԱՊԱԼՈՒՄ ԴԵՏՈ ԱՅՆ ՏԿԵՐ ՄԵԿ ՈՒՐԻՇԻՆ: